

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102004/B/2023/36145173759597060

**VPLYV TRADIČNÝCH REMESIEL NA
ROZVOJ DESTINÁCIE**

Bakalárska práca

2023

Michaela Heumannová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

**VPLYV TRADIČNÝCH REMESIEL NA
ROZVOJ DESTINÁCIE**

Bakalárska práca

Študijný program: podnikanie v cestovnom ruchu a službách

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: katedra cestovného ruchu

Vedúci záverečnej práce: Ing. Iveta Fodranová, PhD.

Bratislava 2023

Michaela Heumannová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Michaela Heumannová

Pod'akovanie

Touto cestou by som chcela poďakovať všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli pri spracovaní tejto bakalárskej práce, vrátane mojej rodiny a priateľov. Osobitne by som sa chcela poďakovať pani generálnej riaditeľke z Ústredia ľudovej umeleckej výroby Mgr. Eve Ševčíkovej ochotu pomôcť pri zodpovedaní niektorých mojich otázok a tiež za pomoc pri dohodnutí osobného stretnutia s kompetentným zamestnancom. Moje poďakovanie však patrí najmä mojej školiteľke Ing. Ivete Fodranovej, PhD., za jej trpezlivé vedenie, pomoc a nesmiernu podporu počas celého procesu spracovania práce.

ABSTRAKT

HEUMANNOVÁ, Michaela: *Vplyv tradičných remesiel na rozvoj destinácie*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra služieb a cestovného ruchu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Iveta Fodranová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, 60 s.

Záverečná práce je vypracovaná na tému Vplyv tradičných remesiel na rozvoj destinácie. Cieľom záverečnej práce bolo identifikovať vplyv tradičných remesiel na rozvoj destinácie cestovného ruchu. Práca je rozdelená do piatich kapitol. Obsahuje štrnásť grafov a jednu prílohu. Teoretická časť práce, ktorej sa venuje prvá kapitola, je venovaná súčasnému stavu riešenej problematiky doma a v zahraničí. Zameriava sa na vymedzenie základných pojmov k uvedenej problematike a bližšie v nej vysvetľujeme pojmy tradičné remeslo, nehmotné kultúrne dedičstvo a kreatívny cestovný ruch. V ďalšej časti sa charakterizuje hlavný cieľ záverečnej práce a čiastkové ciele. Tretia kapitola je venovaná metodike záverečnej práce a metódam výskumu. V štvrtej kapitole identifikujeme tradičné remeslá prítomné vo vybranej destinácii, za ktorú sme zvolili Slovensko, analyzujeme historický a kultúrny význam vybraného tradičného remesla a kvantifikujeme vplyv konkrétneho tradičného remesla v nami zvolenej destinácii. Tradičné remeslo, ktorému v bakalárskej práci venujeme zvýšenú pozornosť je hrnčiarstvo, pretože popri našom výskume sa ukázalo, že ho možno považovať za najznámejšie slovenské tradičné remeslo. Piata kapitola rieši formou diskusie práve toto tradičné remeslo a jeho význam aj v iných krajinách. Na záver na základe výsledkov našej práce poskytneme odporúčania.

Kľúčové slová:

Tradičné remeslá, nehmotné kultúrne dedičstvo, kreatívny cestovný ruch, rozvoj destinácie

ABSTRACT

HEUMANNOVÁ, Michaela: *The impact of traditional crafts on destination development*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of Services and Tourism. – Supervisor: Ing. Iveta Fodranová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, 60 p.

The final thesis is elaborated on the topic The impact of traditional crafts on the development of the destination. The aim of the thesis was to identify the impact of traditional crafts on the development of a tourism destination. The thesis is divided into five chapters. It contains fourteen graphs and one appendix . The theoretical part of the thesis, which is devoted to the first chapter, is devoted to the current state of the problem at home and abroad. It focuses on the definition of the basic terms of the issue and explains in more detail the concepts of traditional craft, intangible cultural heritage and creative tourism. The next section characterises the main aim of the thesis and the sub-objectives. The third chapter is devoted to the methodology of the thesis and research methods. The fourth chapter identifies the traditional crafts present in the selected destination, which we have chosen Slovakia, we analyse the historical and cultural significance of the selected traditional craft and we quantify the impact of a particular traditional craft in our chosen destination. The traditional craft to which we pay particular attention in the bachelor thesis is pottery, because alongside our research it has been shown that it can be considered as the most well-known Slovak traditional craft. Lastly, we interpret the results of our research and make recommendations based on them.

Key words:

Traditional crafts, intangible cultural heritage, creative tourism, destination development

OBSAH

ZOZNAM GRAFOV, TABULIEK A PRÍLOH.....	8
ÚVOD.....	9
1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY	10
1.1 Vymedzenie základných pojmov a definícií.....	11
1.2 Funkcie a formy tradičných remesiel	14
1.3 Tradičné remeslá ako atrakcia destinácie	17
1.4 Kreatívny cestovný ruch ako súčasť nehmotného kultúrneho cestovného ruchu .	18
2 CIEĽ PRÁCE.....	22
3 METODIKA PRÁCE A METÓDY VÝSKUMU	23
4 VÝSLEDKY PRÁCE.....	24
4.1 Vyhodnotenie dotazníka	24
4.2 Vyhodnotenie výskumných otázok	37
5 DISKUSIA.....	48
5.1 Odporúčania.....	49
ZÁVER	51
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	52
PRÍLOHY	56

ZOZNAM GRAFOV, TABULIEK A PRÍLOH

Zoznam grafov

- [1] Graf č. 1: Povedomie Slovákov o tradičných remeslách
- [2] Graf č. 2: Tradičné remeslá známe medzi Slovákmi
- [3] Graf č. 3: Iné tradičné remeslá známe medzi Slovákmi
- [4] Graf č. 4: Prehľad zdrojov informácií o tradičných remeslách
- [5] Graf č. 5: Podiel Slovákov, ktorí si tradičné remeslo vyskúšali
- [6] Graf č. 6: Tradičné remeslá, ktoré si Slováci vyskúšali
- [7] Graf č. 7: Miesta, kde si tradičné remeslá Slováci vyskúšali
- [8] Graf č. 8: Dôvody, pre ktoré si Slováci tradičné remeslo nevyskúšali
- [9] Graf č. 9: Povedomie Slovákov o festivaloch tradičných remesiel na Slovensku
- [10] Graf č. 10: Festivaly tradičných remesiel známe medzi Slovákmi
- [11] Graf č. 11: Ochota respondentov prísť na Slovensko kvôli tradičným remeslám
- [12] Graf č. 12: Remeslá, pre ktoré by respondenti boli ochotní prísť na Slovensko
- [13] Graf č. 13: Porovnanie najznámejších remesiel medzi respondentami v nami realizovanom prieskume a prieskume agentúry Focus z roku 2021
- [14] Graf č. 14: Tržby ÚĽUV-u za tovar v období rokov 2017-2022

Zoznam príloh

- [1] Príloha č. 1: Vzor dotazníka

ÚVOD

Tradičné remeslá sú neoddeliteľnou súčasťou ľudskej kultúry od nepamäti. Formujú identitu spoločností a sú prostriedkom kultúrneho vyjadrenia, pretože sú jedinečné pre určitú geografickú oblasť spolu s jej historickými, sociálnymi a kultúrnymi aspektmi. V dnešnom globalizovanom svete hrozí tradičným remeslám zánik v dôsledku rýchleho technologického pokroku a prechodu na masovo vyrábaný tovar. Rastie však záujem o zachovanie a podporu tradičných remesiel ako prostriedku zachovania kultúrneho dedičstva, podpory cestovného ruchu a posilnenia hospodárskeho rozvoja. Cieľom tejto práce je preto preskúmať úlohu tradičných remesiel v rozvoji destinácie s osobitným zameraním na Slovenskú republiku.

Slovensko, krajina známa rôznymi tradičnými remeslami, ako je hrnčiarstvo, rezbárstvo, tkáčstvo, paličkovanie a vyšívanie, má dobré predpoklady na to, aby využila svoje charakteristické remeslá na rozvoj ako jedinečnej turistickej destinácie. Okrem toho sú tradičné remeslá na Slovensku hlboko späté s kultúrnym dedičstvom a identitou regiónu, čo si vyžaduje potrebné opatrenia na ich zachovanie, najmä v súčasnom kontexte, keď technológie a globalizácia predstavujú významné hrozby pre ich kontinuitu.

Som presvedčená, že zachovanie a podpora tradičných remesiel je nevyhnutná na posilnenie kultúrnej identity a zlepšenie imidžu krajiny ako turistickej destinácie. Dúfam, že prostredníctvom tejto práce sa mi podarí preskúmať a pochopiť spôsoby, akými môžu tradičné remeslá pozitívne ovplyvniť hospodárstvo, spoločenský život a kultúrne dedičstvo národa.

1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

Existuje len niekoľko predchádzajúcich prehľadov literatúry, ktoré sa zaoberajú tradičnými remeslami (Chutia a Sarma, 2016; Latilla et al., 2018; Väänänen, a Pöllänen, 2020), pričom každý z nich má špecifické zameranie. Trochu prekvapujúco je aj koncept nehmotného kultúrneho dedičstva, ktorý zahŕňa aj tradičné remeslá cieľom len niekoľkých literárnych prehľadov. Su, Li a Kang (2019) odhaľujú, že tradičné remeslá netvorí významné zoskupenie výskumu. Zdá sa, že ako oblasť skúmania sa uprednostňujú rozsiahlejšie tradičné znalosti, ktoré sú spojené s témami, ako sú jednotlivci a komunity, ochrana dedičstva alebo jeho interpretácia. Z prehľadu Jung-shim (2021) tiež vyplýva, že remeslá nie sú ústredným bodom výskumných sietí vytvorených v posledných dvoch desaťročiach. Potvrďuje to aj štúdia Chen, Hue a Dai z roku 2020, ktorá nenachádza tradičné remeslá medzi častými kľúčovými slovami vo výskume venovanom nehmotnému kultúrnemu dedičstvu, a to napriek tomu, že remeslá sú jednou z hlavných domén v tejto oblasti. Prehľad literatúry Skublewskej-Paszkowskej et al. z roku 2022 o využívaní 3D technológií v kontexte nehmotného kultúrneho dedičstva odhaľuje určitý záujem o analýzu spôsobu ich využívania.

Tradičné remeslá sú úzko prepojené s rozvojom remeselnej výroby. Toto odvetvie zaznamenalo v posledných desaťročiach zvýšený záujem spotrebiteľov. Pandémia COVID-19 podmienila modifikované obchodné modely aj v tejto oblasti, ako aj to, že viac zákazníkov nakupuje online.¹ Tradičné remeslá by mohli súvisieť aj s medzinárodným obchodom, pričom India a Čína sú pravdepodobne najlepšimi príkladmi, pokiaľ ide o ich vplyv². Prispievajú k prestíži krajiny, sú presvedčivým kultúrnym diplomatom, podmieňujú vytváranie pracovných miest v rôznych komunitách, podmieňujú tvorivé spojenie tradícií s moderným dizajnom a technológiami atď. Diskutuje sa aj o vzťahoch medzi remeslami a umením. Remeselníci sú často považovaní za umelcov, pretože niektorí z nich kreatívne využívajú tradičné remeselné techniky na navrhovanie originálnych predmetov. Ďalšie čoraz užšie prepojenie je medzi tradičnými remeslami a interiérovým dizajnom, súčasným dizajnom alebo dokonca s architektúrou. Preto pozorujeme potenciál pre rozvoj rôznych sietí a projektov spolupráce medzi remeselníkmi a ďalšími predstaviteľmi kultúrneho a

---

¹ ZBUCHEA, Alexandra (2022), Traditional Crafts. A Literature Review Focused on Sustainable Development

² DRAGICEVIC CURKOVIC, Marija (2021), The Role of the Traditional Crafts as Intangible Heritage on the Global Tourist Market

kreatívneho priemyslu. Tradičné remeslá sú tiež veľmi dôležité pre obnovu a zachovanie kultúrneho dedičstva. Práve tradičné techniky a *know-how* umožňujú obnoviť pôvodnú podobu architektonického kultúrneho dedičstva (Karakul, 2015), ako aj rôznych predmetov kultúrneho dedičstva, ktoré sa nachádzajú najmä v múzeách. Hlboké poznanie tradičných remesiel a s nimi súvisiacich techník by mohlo podporiť aj výskum hmotného kultúrneho dedičstva a jeho lepšie poznanie.³

1.1 Vymedzenie základných pojmov a definícií

Podľa Merriam-Websterovho slovníka slovo "remeslo" pochádza zo slova pre "silu" alebo "zručnosť" odvodeného od staroanglického slova *craft*, ktoré má pôvod v starohornonemeckom *kraft*, pre silu, a znamená "zručnosť v plánovaní, výrobe, vykonávaní" a následne "povolanie alebo remeslo vyžadujúce zručnosť" a remeslá sú potom predmety, ktoré sú výsledkom uplatnenia tejto zručnosti. "Remeslo" je zručnosť, povolanie alebo predmet (remeselný predmet), ktorý predstavuje kultúru a tradíciu krajiny alebo regiónu, jeho životný štýl a históriu.⁴ Podstatné meno "remeslo" je v slovníku Macmillan vymedzené ako činnosť zahŕňajúca zručnosť pri ručnej výrobe vecí. V množnom čísle sa "remeslá" vzťahujú na predmety alebo artefakty. Ako sloveso znamená "remeslo" ručnú výrobu alebo spracovanie. Ku koncu 19. storočia sa termín "remeslo" začal vo veľkom používať na označenie ručne vyrábaného dekoratívneho umenia.⁵ "Remeselná práca" je v Merriam-Websterovom slovníku definovaná ako tvorivý proces používania materiálov na výrobu umenia, nábytku, šperkov a iných dekoratívnych predmetov.

Tradičné remeslá sú označované ako: "ľudové umenie", "pôvodné umenie" a "naivné umenie".⁶ Tradičné remeslá tiež môžeme definovať ako súbor artefaktov, ktoré najviac vyjadrujú kultúru danej skupiny, reprezentujú jej tradície a sú začlenené do každodenného života, sú neoddeliteľnou súčasťou jej používania a zvykov. Ich výroba, spravidla rodinného alebo komunitného pôvodu, umožňuje a podporuje prenos poznatkov o technikách, postupoch a originálnych vzoroch. Ich význam a kultúrna hodnota vyplývajú zo skutočnosti,

---

³ ZBUCHEA, Alexandra (2022), Traditional Crafts. A Literature Review Focused on Sustainable Development

⁴ Palette and Thread (2023), History of Crafts

⁵ CHUDASRI, Disaya – WALKER, Stuart – EVANS, Martyn (2012), An Overview of the Issues facing the Craft Industry and the Potential for Design, with a Case Study in Upper Northern Thailand

⁶ HASSAN ABDOU, Amira (2020), The Role of Traditional Crafts Centers in Maintaining Heritage and its Impact on Promoting Tourism

že uchovávajú kultúrnu pamäť spoločnosti, ktorá sa prenáša z generácie na generáciu.⁷ Do tradičných remesiel patria výrobky, ktoré sa vyrábajú úplne ručne alebo pomocou nástrojov tak, že ľudská práca a zručnosti vo vzťahu k nástrojom majú pri výrobe výrobkov prednosť. Ich úlohou je vyjadrovať kultúru v spôsobe života a tiež mať praktickú hodnotu.⁸ Okrem komerčnej hodnoty majú tieto výrobky aj symbolický význam, často dôležitejší ako úžitkový alebo vzdelávací účel. Remeslá sú znakom spoločnosti, jednotlivé umelecké diela sú prejavom skupiny. Kultúrne výrobky sú odvodené od charakteristických vlastností sociálnych skupín: materiálnych, intelektuálnych, duchovných a emocionálnych charakteristík. Tieto prvky umeleckého dedičstva vytvorené jednotlivcami odrážajú kultúrny umelecký prejav spoločnosti, a to buď v slovesnej, alebo materiálnej podobe. Tradičnému umeniu alebo remeslám sa často nedostáva náležitej pozornosti. Vo svete informácií v reálnom čase sa médiá nezaobierajú témami, ktoré unikajú času. Remeslá sa stávajú poslaním "pomalých médií", programov, ktoré oslovujú malú skupinu ľudí.⁹

Viacerí autori vo svojich dielach uvádzajú, že tradičné remeslá sa, či už samostatne alebo v korelácii s kultúrnym a kreatívnym cestovným ruchom, čoraz viac považujú za zdroj hospodárskeho rozvoja (Richards et al., 1998; Horjan, 2011; Dragicevic Curkovic, 2021; Richards, 2021). Remeselný cestovný ruch má tendenciu byť čoraz atraktívnejší, určuje pozitívne zážitky pre turistov a prináša pridanú hodnotu miestnym komunitám (Baruah, & Sarma, 2016). V Indii bol vzhľadom na toto zistenie vyvinutý model remeselného zážitkového cestovného ruchu s cieľom maximalizovať výsledky pre všetky zúčastnené strany (Jain, & Thakkar, 2019). Odborníci ale varujú pred príliš intenzívnou komercializáciou nehmotného kultúrneho dedičstva a jeho transformáciou na atrakciu cestovného ruchu. (Van Der Zeijden, 2015, s. 193 - 194). Ďalším diskutovaným rozmerom je prínos tradičných remesiel k rozvoju udržateľnejšieho ubytovania pre turistov (Salim et al., 2022).¹⁰

Dohovor UNESCO o nehmotnom kultúrnom dedičstve z roku 2003 označil tradičné remeslá za jednu z piatich oblastí nehmotného kultúrneho dedičstva.¹¹ Nehmotné kultúrne

---

⁷ Programa do Artesanato Brasileiro (2012), Base conceitual do artesanato brasileiro

⁸ DRAGICEVIC CURKOVIC, Marija (2021), The Role of the Traditional Crafts as Intangible Heritage on the Global Tourist Market

⁹ HASSAN ABDOU, Amira (2020), The Role of Traditional Crafts Centers in Maintaining Heritage and its Impact on Promoting Tourism

¹⁰ ZBUCHEA, Alexandra (2022), Traditional Crafts. A Literature Review Focused on Sustainable Development

¹¹ ZBUCHEA, Alexandra (2022), Traditional Crafts. A Literature Review Focused on Sustainable Development

dedičstvo sa vzťahovalo na veci v týchto oblastiach: ústna tradícia, vyjadrovanie a jazyk, scénické umenie, spoločenská prax, rituály a obrady, poznatky a prax o prírode a vesmíre a **tradičné remeslá**.¹² Tradičné remeslá predstavujú vitálnu časť nehmotného kultúrneho dedičstva. UNESCO definuje nehmotné dedičstvo taktiež ako všetky formy tradičnej a ľudovej kultúry alebo folklóru, t. j. kolektívne diela vychádzajúce z kultúry a založené na tradícii.¹³ Nehmotné kultúrne dedičstvo sa vzťahuje okrem nehmotných kultúrnych foriem – ako sú napríklad legendy, rituály, hudba ústnej tradície, aj na vedomosti získané v priebehu času a pôsobením striedania generácií v určitom priestore.¹⁴

Napriek významu tradičných remesiel pre zachovanie kultúrneho dedičstva, tvorbu pracovných miest a kultúrnu diplomaciu nie sú tradičné remeslá významným predmetom výskumu. Literatúra zaoberajúca sa touto problematikou je nedostačujúca, hodnota tradičných remesiel sa často prehliada.. Tradičné remeslá sa vzťahujú na ručne vyrábané výrobky, ktoré sa vyrábajú tradičnými technikami a z tradičných materiálov. Tradičné remeslá sa vzťahujú na výrobky vyrábané ručne alebo pomocou nástrojov, ktoré uprednostňujú ľudskú prácu a zručnosť pred automatizovanou výrobou. Pri ich výrobe sa používajú tradičné materiály a techniky. Odovzdávajú sa z generácie na generáciu a odrážajú kultúru a históriu určitého regiónu alebo komunity. Sú nevyhnutné na obnovu a zachovanie kultúrneho dedičstva a sú celosvetovo uznávané pre svoj kultúrny, hospodársky a sociálny význam. Hoci tradičným remeslám sa v médiách často venuje len obmedzená pozornosť, rastie o ne záujem v oblastiach, ako je interiérový dizajn, súčasný dizajn a architektúra. Okrem toho existuje potenciál projektov spolupráce medzi remeselníkmi a ďalšími predstaviteľmi kultúrneho a kreatívneho priemyslu v týchto oblastiach. Tradičné remeslá sú nevyhnutné aj pri obnove a zachovaní kultúrneho dedičstva, čo si vyžaduje hlboké znalosti tradičných techník a know-how. Tradičné remeslá môžu prispieť k rozvoju udržateľnejších modelov cestovného ruchu, z ktorých budú mať prospech zainteresované strany ako na strane dopytu, tak aj na strane ponuky.

---

¹² DRAGICEVIC CURKOVIC, Marija (2021), The Role of the Traditional Crafts as Intangible Heritage on the Global Tourist Market

¹³ CIVALLERO, Edgardo (2005), Guardianes de la fragilidad Bibliotecas públicas, patrimonio intangible y diversidad cultural

¹⁴ GARCÍA JIMÉNEZ, Modesto (2010), Patrimonio y herencia cultural: ¿escenarios de divergencia?

1.2 Funkcie a formy tradičných remesiel

Klasifikácia remesla je vymedzená pôvodom, obzvlášť výrobou a historickými a kultúrnymi hodnotami, vďaka čomu môžeme remeslá rozdeliť do piatich skupín: pôvodné remeslá, recyklované remeslá, tradičné remeslá, remeslá s kultúrnym odkazom a súčasné alebo koncepčné remeslá.¹⁵ Z hľadiska umeleckej formy klasifikácie remesiel môžeme rozlíšiť desať druhov remesiel. Medzi týchto desať druhov (materiálov) remesiel patrí keramika, vlákna, kvety, koža, výšivky, papier, drevo, kameň a kov a zmes viacerých materiálov. Jednotlivé remeslá sú ďalej zaradené do jednotlivých typov. Všeobecná klasifikácia umožňuje rozdelenie remesiel do troch hlavných skupín: 1. tradičné (konvenčné), 2. súčasné a 3. moderné (neomoderné). Tradičné remeslá zaznamenali multikultúrnu históriu, najmä spoločností, v podobe predmetov. Súčasnú remeslá sa riadia umením a/alebo dizajnom - kombináciou estetiky, individuality, funkcie, služieb zákazníkom, riešenia problémov, racionálnej analýzy a technológie. Moderné remeslá možno charakterizovať dekoratívnymi a vernakulárnymi atribútmi, ako aj zachovaním politického odznaku ručnej výroby.¹⁶

Existujú rôzne spôsoby nazerania na remeslá. Môžeme ich brať ako materiálové skúsenosti, aktívne zručnosti alebo ako umelecké diela (výrobky). Ďalšie spôsoby uvažovania o remeslách zahŕňajú trhovú hodnotu a trhovú štruktúru spolu so zákazníkmi. Ak sa o remeslách uvažuje ako o materiáloch, zahŕňajú materiály živočíšneho pôvodu, ako je priadka morušová, materiály rastlinného pôvodu, ako je drevo, bambus, prútie, bavlna a morušový papier, ďalej keramiku a hlinené výrobky, drahé kamene, kovy a v neposlednom rade syntetické materiály, ako je recyklovaný plast. Pokiaľ remeslá chápeme ako zručnosti a postupy, zaradíme sem skicovanie, tvarovanie, zdobenie a povrchovú úpravu. Pod skicovaním rozumieme kreslenie a tvorbu vzorov. Tvarovanie zoskupuje odlievanie, modelovanie, tvarovanie, výroba keramiky, sochárstvo a sústruženie. Zdobenie zahŕňa rezbárstvo, razenie, rytie, leptanie, tlač, tkanie, farbenie priadzou. Do povrchovej úpravy radíme pozlacovanie, lakovanie, maľovanie a povrchovú intarziu. Remeslá môžeme chápať aj ako umelecké diela/výrobky. Zaradíme sem korálky, sviečky, vianočné ozdoby, nábytok, hry, záhradný tovar, odevy, darčeky, bytové dekorácie, domácnosť, šperky, lakované výrobky, miniatúry, maľovanie, potpourri (nádoba obsahujúca zmes sušených

---

¹⁵ Programa do Artesanato Brasileiro (2012), Base conceitual do artesanato brasileiro

¹⁶ CHUDASRI, Disaya – WALKER, Stuart – EVANS, Martyn (2012), An Overview of the Issues facing the Craft Industry and the Potential for Design, with a Case Study in Upper Northern Thailand

aromatických rastlín a korenín, ktorej cieľom je vytvoriť príjemnú atmosféru v obytných priestoroch), suveníry, papiernický tovar, toaletné potreby, hračky, dáždnyky a podobne. Keď sa zameriame na trhovú hodnotu remesiel, pre zdôvodnenie hodnoty a druhov remesiel na trhu sú kľúčové atribúty vzhľad, výroba a kvalita. Tradičné remeslá sa viažu s trhom so špičkovými produktmi, majú zo všetkých druhov remesiel najvyššiu hodnotu. Naopak najnižšiu hodnotu na trhu majú masové remeslá. Na remeslá sa môžeme nazerať aj z pohľadu štruktúry trhu a zákazníkov. Vzhľadom na štruktúru trhu remesiel Sangkhawuttichaikul uvádza, že tri významné trhy sú miestne, turistické (rozdelené na domáce a zahraničné) a vývozné. Remeslám sa vo veľkej miere darí na trhoch cestovného ruchu a voľného času.¹⁷

Funkciou všetkých tradičných remesiel je, ako už aj ich názov napovedá, zachovanie tradícií. Tradičné remeslá existujú už siahodlho, využívajú tradičné metódy a postupy a v ľudovej výrobe majú svoje výrazné postavenie. Medzi tradičné remeslá patrí spracovávanie dreva, hlíny, skla, kovu, kože, rohoviny a prírodných pletív a tiež výroba kraslíc, medovníkov, tkanín, výšiviek, čipiek a modrotlačé. K *spracovávaníu dreva* zaradujeme dlabanie dreva, debnárstvo, štiepanie dreva, tokárstvo a rezbárstvo. Výrobky z dreva sú najpočetnejšie zastúpené v sortimente ÚEUV-u. Vyplýva to predovšetkým z toho, že podobné postavenie mali aj v tradičnej ľudovej výrobe. *Spracovanie hlíny*, teda hrnčiarstvo patrí k najstarším špecializovaným remeslám. Spracovanie hlíny sa na Slovensku vyvíjalo v dvoch formách - ako hrnčiarstvo a majolika (označovaná i ako fajansa). Pestrosť výtvarného prejavu v slovenskom hrnčiarstve i majolike sa v plnej miere uplatňuje i v produkcii ÚEUV-u. Hrnčiarska výroba patrí k najnáročnejším tradičným technikám. Medzi *spracovávanie skla* zaradujeme sklárstvo a aj maľbu na skle. V súčasnej dobe sa ÚEUV usiluje o znovu navrátenie tohto ľudovomeleckého remesla do svojho výrobného programu. *Spracovávaníu kože* ako ďalšiemu tradičnému remeslu sa venovali najmä kožušníci, remenáři, ale aj garbiari, remenáři. Výroba z kože, ktorá bola rozšírená na celom území Slovenska, existovala vo forme ľudovej i remeselnej výroby. V jednotlivých oblastiach sa špecializovala podľa potrieb obyvateľov regiónu. Išlo o zhotovovanie krpcov, káps, opaskov a remeňov ale i mešcov na tabak, puzdier na nože a zápästkov. K ďalšiemu tradičnému slovenskému remeslu patrí aj *spracovávanie kovu*, a teda drotárstvo, šperkárstvo, výroba spiežovcov a liatovcov a kováčstvo. Spracovanie kovu má v slovenskej ľudovej výrobe svoje výrazné postavenie. Špecifické je *drotárstvo*. Spracovanie drôtu v ÚEUV-e nadväzuje

---

¹⁷ CHUDASRI, Disaya – WALKER, Stuart – EVANS, Martyn (2012), An Overview of the Issues facing the Craft Industry and the Potential for Design, with a Case Study in Upper Northern Thailand

na pôvodné drotárske umenie. V sortimente sú misy, podložky, odrôtovaná keramika. Umelecké drotárstvo zastupujú kazety a šperky, u ktorých našla drotárska technika nové uplatnenie. Ľudové *šperkárstvo* má osobitné postavenie v spracúvaní kovov. V sortimente domácej výroby pre potrebu vlastnú alebo najbližších prevažovala výroba doplnkov odevu a účesu, ako boli spinky, gombíky, pracky, ihlice, hrebene, prstene a čističe fajok. Tradičné kovové šperky, ako napr. pracky, spinky, spony, či ihlice nájdeme aj v súčasnom sortimente ÚĽUV-u v ich pôvodnej podobe alebo s malými úpravami. Súčasť výrobkov z kovu tvoria *liate a plechové zvonce* rôznych veľkostí a zvukov. Ich zhotovovanie bolo vo veľkej miere rozšírené na Orave, z ktorej smerovali výrobky aj do iných oblastí Slovenska. Výroba liatych zvoncov súvisela najmä s chovom dobytká a oviec. K náročným technikám spracovania kovu patrí *kováčstvo*. Toto remeslo patrilo k málopočetnej skupine dedinských remesiel, ktoré vykonával pre celé obecné spoločenstvo jeden, prípadne viacerí remeselníci. Do rozsahu ich výrobného programu patrili výroba a opravy kovových úžitkových predmetov ako poľnohospodárske náradie, nástroje, klince, reťaze, podkovy, kuchynské náradie a podobne. Kováčska práca sa však svojim záberom prikláňala aj k umeleckému remeslu a to najmä výrobou výrobkov pre uplatnenie v architektúre ako boli mreže, kovania dverí a okenice. Ďalej tu máme *spracovávanie rohoviny*. Výrobky z tohto materiálu sú v sortimente ÚĽUV-u zastúpené jednak v podobe tradičných signálnych rohov a rohov na pitie, ktoré si zhotovovali v minulosti pastieri, jednak rôznymi soľničkami či dózami. Veľmi zaujímavé sú tiež moderné šperky - náhrdelníky, prstene, náramky, náušnice. Pri týchto výrobkoch je použité i kombinovanie rôznofarebných rohoviny, intarzia kosťou a kovem. K *spracovávaniu prírodných pletív* spadá výroba z prútia, slamy, korienkov, lubov, pálky a šúpolia. Výrobky zo šúpolia sú obľúbeným sortimentom Ústredia ľudovej umeleckej výroby.

Okrem spracovávania rôznych materiálov k tradičným slovenským remeslám patrí aj výroba kadejakých, najmä dekoratívnych, predmetov. Ako prvú tu máme *výrobu kraslíc*. Na Slovensku sa kraslice zdobili viacerými technikami. Bolo to farbenie, reliéfne voskovanie, vyškrobovanie, batikovanie, oblepovanie rôznymi materiálmi, odrôtovanie a okúvanie. Tradícia ozdobovania vajec je aj dnes na Slovensku stále živá. ÚĽUV zahrnul do svojho sortimentu všetky zdobné techniky. Taktiež sem zaradujeme aj *výrobu medovníkov*. Medovníkárske remeslo má na Slovensku bohatú minulosť. Vykrajované medovníky od výrobkyň z ÚĽUV-u sú obľúbeným a vyhľadávaným dekoratívnym sortimentom. K tradičnej textilnej tvorbe v rámci tradičných remesiel patrí okrem iného aj *výroba tkanín*, inak povedané tkáčstvo a spracovanie vlny. Spracúvanie textilných vlákien patrí medzi

základné druhy ľudovej výroby. Základným materiálom slovenskej textilnej výroby bol donedávna domáci materiál - konope, ľan a vlna. Spracovanie vlny má na Slovensku dlhú tradíciu. Výroba vlnených tkanín v ÚĽUV-e nadviazala na tradičné postupy spracovania vlny. Výšivkárstvo, teda *výroba výšiviek*, je ďalším tradičným remeslom na území Slovenska. Pre slovenskú ľudovú výšivku je charakteristická farebnosť, bohatosť techník, vzorov a ornamentálnych kompozícií. Ďalej sem patrí aj *výroba čipiek* – čipkárstvo. V tradičnej textilnej tvorbe na Slovensku zohrávalo čipkárstvo významnú úlohu. Rozvinuli sa tu rôzne čipkárske techniky ako napríklad čipky pletené na krosienkach, šité čipky, háčkovanie a tiež paličkovanie. V neposlednom rade k slovenským tradičným remeslám patrí aj *výroba modrotlače*, teda farbiarstvo a modrotlačiarstvo. Základ sortimentu modrotlače v ÚĽUV-e tvorí odevný a bytový textil ako napríklad prikrývky, obrusy a prestierania.¹⁸

1.3 Tradičné remeslá ako atrakcia destinácie

Atraktivita destinácie je definovaná ako "pocity, presvedčenie a názory, ktoré má jednotliviec o vnímanej schopnosti destinácie poskytnúť uspokojenie v súvislosti s jeho alebo jej osobitnými dovolenkovými potrebami". Atraktivita destinácie a konkurencieschopnosť destinácie sú vzájomne zameniteľné. Konkurencieschopnosť destinácie súvisí so schopnosťou turistickej destinácie ponúkať návštevníkom konkurencieschopné a lepšie produkty a služby v porovnaní s inými destináciami.¹⁹

Kreatívna dovolenka má v praxi podobu zážitkového pobytu. Hlavný zážitok je založený na poznávaní nehmotných prvkov kultúrneho dedičstva. Je postavený na učení sa novej zručnosti, spoznání a pochopení postupu ako niečo kreatívne vytvoriť (obraz, sochu, predmet, jedlo atď.) Typickým príkladom je dovolenka na vidieku. V rámci pobytu absolvuje návštevník – okrem typických rekreačných aktivít – napr. kurz výroby keramiky v keramickej dielni, kurz šitia krivou ihlou, kurz fotografovania a pod. A to vždy pod dohľadom skúseného miestneho umelca či remeselníka. S kreatívnymi aktivitami v cestovnom ruchu sa môžeme stretnúť aj v pamäťových inštitúciách, ako sú múzeá, galérie, či v kultúrnych a osvetových centrách. Prínosom rozvoja kreatívneho cestovného ruchu je

---

¹⁸ GemerArt (2006), Slovenské tradičné remeslá

¹⁹ HU, Yangzhou – BRENT RITCHIE, John Raymond, Measuring Destination Attractiveness: A Contextual Approach

synergický efekt plynúci zo sieťovania aktérov sektoru kultúry so sektorom cestovného ruchu a budovanie dlhodobých partnerstiev.²⁰

Dôvod, prečo sú tradičné remeslá atrakciou v destinácii, spočíva v hierarchii členenia ponuky cestovného ruchu. Ponuka cestovného ruchu sa člení na primárnu a sekundárnu, pričom súčasťou primárnej ponuky je prírodný a kultúrno-historický potenciál cestovného ruchu v cieľovom mieste, v tom poslednom aj organizované podujatia. Znamená to, že všetky miesta a podujatia späté s vykonávaním tradičných remesiel charakterom patria do kultúrno-historického potenciálu cieľového miesta cestovného ruchu. Môže ísť o dielne remeselníkov, menšie podniky na spracovanie surovín pre tradičné remeslá, múzeá, galérie, pamätné izby, skanzeny, technické pamiatky, centrá remesiel, kultúrno –osvetové strediská a samozrejme široká paleta organizovaných podujatí, ako sú jarmoky, folklórne festivaly, dni otvorených dverí, teda všetky podujatia, kde je možné vidieť prezentáciu/predvádzanie tradičných remesiel. V krátkosti všetko, čo je jedinečné, unikátne pre dané cieľové miesto a má povahu zaujať návštevníkov, prípadne vzbudiť záujem o návštevu môžeme nazvať atrakciou.

Najmä však v prípade kultúrno-historického potenciálu je potrebné povedať aj to, že samotná existencia objektov tradičného remesla ešte nie je dostatočnou zárukou záujmu. Je nevyhnutné, aby tieto objekty spĺňali aj isté atribúty návštevníckeho servisu. Spôsob ako zaujať návštevníkov je v prvom rade zohľadniť ich potreby, napr. mať pravidelné otváracie hodiny, poskytovať výklad, mať možnosť parkovať, ponúkať interaktívny program – možnosť niečo si vyskúšať/vyrobiť/naučiť, možnosť zakúpiť si upomienkový predmet príp. malé občerstvenie, mať sociálne zariadenia k dispozícii a podobne – tzn. poskytnúť protihodnotu za cenu vstupného. A prirodzene, nevyhnutnou podmienkou vstupu na trh cestovného ruchu je komunikácia a vytváranie sietí so všetkými relevantnými subjektmi, ktoré sa usilujú o prilákanie návštevníkov do danej destinácie.²¹

1.4 Kreatívny cestovný ruch ako súčasť nehmotného kultúrneho cestovného ruchu

Cestovný ruch, ako prierezové odvetvie hospodárstva (a v tom aj kreatívny cestovný ruch, ako jeden z druhov CR) sa vyznačuje nasledujúcimi prínosmi: Tvorbou hodnôt tvorí

---

²⁰ Lexikon,(2020), Odborný workshop kreatívci umelci a cestovný ruch spojil dva svety. Užitočná platforma ukázala cestu pomoci a spolupráce

²¹ ORELOVÁ, Andrea (2023), osobná komunikácia

zároveň aj príjmy (pre jednotlivcov, podnikateľov, samosprávy a štát cez dane), pozitívne vplýva na zamestnanosť, vyrovnáva regionálne disparity, vylepšuje platobnú bilanciu štátu, v optimálnom prípade (pri dobrých službách) vytvára dobré meno a imidž štátu a v neposlednom rade zakladá partnerstvá. Tým, že v prípade kreatívneho cestovného ruchu je dominantné prepojenie s kultúrnou sférou, beneficianti vyššie uvedených prínosov sú samozrejme aj aktéri kultúry a nielen cestovného ruchu. V prípade kreatívneho cestovného ruchu sa primárne kultúrne subjekty starajú o podnecovanie kreatívneho potenciálu návštevníkov v cestovnom ruchu.²² Kreatívny cestovný ruch, známy aj ako oranžový cestovný ruch, je rastúcim odvetvím s čoraz väčším počtom priaznivcov na celom svete, ktorí sa túžia zapojiť do umeleckej a tvorivej činnosti, ktorá im umožní objaviť a spoznať kultúru danej destinácie s cieľom vytvoriť jedinečné, nezabudnuteľné, participatívne a kreatívne zážitky.²³ Je prezentovaný ako príležitosť na uspokojenie potreby aktívnej účasti počas cesty.²⁴ Stredobodom záujmu návštevníka je zážitok v tradičného remesla v rôznych možných podobách, účasť na rôznych kreatívnych kurzoch, aktivitách, kde aktívnym spôsobom sa zoznamujú s touto časťou nehmotného kultúrneho dedičstva regiónu a celkovo Slovenska. Získajú poznatky o materiáloch, osvoja si rôzne techniky či zručnosti výroby, zoznámia sa s typickými tvarmi či motívami. Absolvovaním podobných aktivít prispievajú k tvorbe všetkých hore uvedených prínosov.²⁵

Kreatívny cestovný ruch je novou formou cestovného ruchu, ktorá má potenciál zmeniť existujúce modely rozvoja cestovného ruchu a prispieť k diverzifikácii a inovácii turistických zážitkov. Kreatívny cestovný ruch tak môže prispieť k stimulácii miestneho hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja.²⁶ Možno ho opísať aj ako reakciu na rastúci "masový kultúrny cestovný ruch", ktorý sa mieša s rastúcou túžbou cestovateľov zohrávať aktívnejšiu úlohu na svojich cestách.²⁷ Kreatívny cestovný ruch, ako každá nová koncepcia, ktorá by mala v praxi priniesť konkrétne opatrenia v oblasti kultúry a cestovného ruchu, sa objavuje s istou dávkou očakávania a nesmelosti. Očakávania, že ponúkne riešenia už spomínaného napätia v súvislosti s negatívnymi účinkami cestovného ruchu na kultúru, dedičstvo a komunity. A nesmelosť, pretože ide o procesy, ktoré vznikajú na mikro a

---

²² ORELOVÁ, Andrea (2023), osobná komunikácia

²³ OVALLES CHINEA, Marien Isabel (2017), Nuevas formas de viajar: "El turismo creativo"

²⁴ MACARENA SOSA, Rocío (2017), Turismo creativo - Caso Ciudad de Buenos Aires

²⁵ ORELOVÁ, Andrea (2023), osobná komunikácia

²⁶ RICHARDS, Greg (2009), Creative Tourism and Local Development

²⁷ DUXBURY, Nancy et al. (2020), Creative Tourism Development Models towards Sustainable and Regenerative Tourism

miestnej úrovni a potrebujú ďalšie skúsenosti a zotrvačnosť pozitívnych výsledkov, aby sa objavili vo väčšom konsenze a ukázali svoje výhody oproti iným modelom rozvoja cestovného ruchu.²⁸ Kreatívny cestovný ruch ako turistický produkt je dôsledkom doby, pretože ponúka "autentickú" kultúru a na rozdiel od nej turista skúša aktivity, ktoré sú veľmi osobné, práve také, aké turista hľadá.²⁹ Existencia týchto jedinečných historických a kultúrnych objektov môže teda predurčiť úspešný rozvoj cestovného ruchu v regióne.³⁰

Podľa výsledkov výskumu Csapa a kol. (2018) má kreatívny cestovný ruch na Slovensku obrovský a zatiaľ takmer nevyužitý potenciál. Kreatívny cestovný ruch na Slovensku nie je zatiaľ etablovaný ako vyhľadávaný produkt cestovného ruchu, po ktorom existuje relevantný dopyt. Súčasný turista vníma kreatívne aktivity iba ako doplnok programu v rámci rekreačného charakteru svojej dovolenky, nie ako hlavný motív cestovania do destinácie. Ako sme už spomínali vyššie, výsledky uskutočneného výskumu potvrdili významný potenciál pre jeho rozvoj na strane ponuky cestovného ruchu (oblastné a krajské organizácie cestovného ruchu, samosprávy a podobne), aktérov kultúrneho a kreatívneho priemyslu (kam zaraďujeme rôznych remeselníkov, umelcov a kreatívcov), ale aj na strane dopytu.³¹

Kultúrna kapacita regiónu sa prejavuje v jeho historickom a kultúrnom dedičstve³², ktorého významnou súčasťou sú aj tradičné remeslá ako produkt kreatívneho cestovného ruchu. Remeslá, kultúra a cestovný ruch sú navzájom prepojené a rýchlo stávajú neoddeliteľnými partnermi. Ľudia cestujú, aby spoznali rôzne kultúry, tradície a spôsoby života. A miestne remeslá sú bezpochyby významnou súčasťou kultúry. Remeselné výrobky tvoria podstatnú časť nákupov návštevníkov, čím značne prispievajú k miestnemu hospodárstvu. Cestovný ruch podporuje aj samotné remeslá, čím zabezpečuje pokračovanie remeselnej výroby a posilňuje miestne kultúry.³³ UNESCO na svojej internetovej stránke uvádza aj charakteristiku nehmotného kultúrneho dedičstva. Podľa nej je nehmotné kultúrne dedičstvo tradičné, moderné a zároveň živé, je tiež inkluzívne, reprezentatívne a taktiež sa

---

²⁸ OSORIO OSORIO, Julián Alejandro, Turismo Creativo: ¿Disolviendo tensiones o buscando opciones?

²⁹ ALBERCA SIALER, Fabrizio Augusto (2019), El turismo creativo. Conceptualización y características

³⁰ ISMAGILOVA Gulnara, SAFIULLIN Lenar, GAFUROV Ilshat (2015), Using historical heritage as a factor in tourism development

³¹ Katedra cestovného ruchu FSŠ UKF, 2020, Bude cestovný ruch na Slovensku po skončení pandémie COVID-19 kreatívny?

³² ISMAGILOVA Gulnara, SAFIULLIN Lenar, GAFUROV Ilshat (2015), Using historical heritage as a factor in tourism development

³³ RICHARDS, Greg, , Developing and Marketing Crafts Tourism The EUROTEx Project - Chapter 1: Culture, Crafts and Tourism: a Vital Partnership

charakterizuje ako komunitné (t.j. založené na komunite). Tradičné, moderné a živé znamená, že nehmotné kultúrne dedičstvo nepredstavuje len zdedené tradície z minulosti, ale aj súčasné vidiecke a mestské praktiky, na ktorých sa podieľajú rôzne kultúrne skupiny. Pod pojmom inkluzívne rozumieme, že môžeme zdieľať prejavy nehmotného kultúrneho dedičstva, ktoré sú podobné tým, ktoré praktizujú iní. Či už pochádzajú zo susednej dediny, z mesta na opačnom konci sveta, alebo boli prispôsobené ľuďmi, ktorí sa prisťahovali a usadili v inom regióne, všetky sú nehmotným kultúrnym dedičstvom: odovzdávali sa z generácie na generáciu, vyvíjali sa v reakcii na prostredie a prispievajú k tomu, aby sme mali pocit identity a kontinuity, poskytujú spojenie z našej minulosti cez súčasnosť až do budúcnosti. Nehmotné kultúrne dedičstvo nevyvoláva otázky, či sú určité postupy špecifické pre danú kultúru alebo nie. Prispieva k sociálnej súdržnosti, podporuje pocit identity a zodpovednosti, ktorý pomáha jednotlivcom cítiť sa súčasťou jednej alebo viacerých komunit a cítiť sa súčasťou spoločnosti ako celku. Nehmotné kultúrne dedičstvo je tiež reprezentatívne. Nehodnotí sa len ako kultúrny statok na základe porovnania, pre svoju exkluzivitu alebo výnimočnú hodnotu. Rozvíja sa na základe svojho základu v spoločnostiach a závisí od tých, ktorých znalosti tradícií, zručností a zvykov sa odovzdávajú ostatným členom spoločnosti z generácie na generáciu alebo iným spoločnostiam. Okrem toho je nehmotné kultúrne dedičstvo aj založené na komunite – komunitné. Môže byť dedičstvom len vtedy, keď ho za také uznávajú komunity, skupiny alebo jednotlivci, ktorí ho vytvárajú, udržiavajú a odovzdávajú - bez ich uznania nemôže nikto iný rozhodnúť za nich, že daný prejav alebo postup je ich dedičstvom.³⁴ Scovazzi v svojej práci Kultúrne dedičstvo, kultúrne práva, kultúrna rozmanitosť spomína definíciu nehmotného kultúrneho dedičstva podľa UNESCO, podľa ktorej nehmotné kultúrne dedičstvo znamená postupy, reprezentácie, prejavy, znalosti, zručnosti, ako aj nástroje, predmety, artefakty a kultúrne priestory s nimi spojené - ktoré spoločnosť/komunity, skupiny a v niektorých prípadoch aj jednotlivci považujú za súčasť svojej kultúry. Toto nehmotné kultúrne dedičstvo, ktoré sa prenáša z generácie na generáciu, je neustále obnovované spoločnosťami/komunitami a skupinami v reakcii na ich prostredie, ich interakciu s prírodou a ich históriou a poskytuje im pocit identity a kontinuity, čím podporuje rešpektovanie kultúrnej rozmanitosti a ľudskú tvorivosť. Nehmotné kultúrne dedičstvo a duchovné dedičstvo sú súčasťou výdobytkov ľudských civilizácií, ktoré im dodávajú identitu.

---

³⁴ UNESCO (2022), What is Intangible Cultural Heritage?

Významnou hodnotou kultúrneho cestovného ruchu je, že zachováva a chráni tradície, skúma a oživuje miestne kultúrne hodnoty a prispieva k lepšiemu poznaniu ľudskej kultúry. Okrem toho rozšírenie turistickej ponuky inšpiruje k vytváraniu nových kultúrnych hodnôt, čím sa rozširuje ponuka cestovného ruchu regiónov. Kultúrny cestovný ruch tak prispieva k blahobytu turistov a zároveň zlepšuje životnú úroveň miestnych obyvateľov.³⁵ Kreatívny cestovný ruch je, ako sme si vysvetlili už v predošlej kapitole, súčasťou kultúrneho cestovného ruchu, takže spomínané hodnoty môžeme pripísať aj tomuto druhu cestovného ruchu.

Historický a kultúrny potenciál krajiny je jedným z hlavných faktorov cestovného ruchu, a to hneď z niekoľkých dôvodov. Prvým z nich je, že je dôležitým prostriedkom pre zapojenie turistov, nakoľko oboznámenie sa s historickým a kultúrnym dedičstvom je najsilnejším podnetom pre turistov. Turisti si počas svojich ciest môžu vyskúšať napríklad niektoré z tradičných remesiel danej krajiny. Ďalším dôvodom je dôležitý prínos objektov kultúrneho a historického dedičstva pre moderné mestá. Môžu totiž priniesť zisk a významne ovplyvniť hospodársky rozvoj miest a teda aj celej krajiny. Okrem pozitívneho ekonomického aspektu má historický a kultúrny potenciál ako jeden z hlavných faktorov cestovného ruchu veľký význam aj v sociálnej oblasti. Vyrovnáva sezónne výkyvy a rovnomerne rozdeľuje turistické prúdy na území. Vytvára tiež priaznivý imidž regiónu, budovanie značky historického a kultúrneho dedičstva, ktorý sa využíva ako účinný nástroj prijatia vedúceho postavenia na poli cestovného ruchu. A napokon, kultúrno-historické centrá nielenže prinášajú regiónu príjmy, ale dávajú miestnemu obyvateľstvu dôvod byť hrdým na jedinečné dedičstvo a dávajú možnosť podeliť sa oň s turistami.³⁶

2 CIEĽ PRÁCE

Hlavným cieľom tejto bakalárskej práce je identifikovať vplyv tradičných remesiel na rozvoj destinácie cestovného ruchu. Teoretická časť sa zameria na vymedzenie základných pojmov k uvedenej problematike. V praktickej časti autor kvantifikuje vplyv konkrétneho tradičného remesla vo vybranej destinácii.

Pre naplnenie hlavného cieľa je potrebné splnenie nasledovných parciálnych cieľov:

---

³⁵ BUJDOSÓ Zoltán et al. (2015), Basis of heritagization and cultural tourism development

³⁶ ISMAGILOVA Gulnara, SAFIULLIN Lenar, GAFUROV Ilshat (2015), Using historical heritage as a factor in tourism development

1. Identifikovanie tradičných remesiel prítomných vo vybranej destinácii.
2. Analyzovanie historického a kultúrneho významu vybraného tradičného remesla.
3. Kvantifikácia ekonomického vplyvu vybraného tradičného remesla na rozvoj destinácie.
4. Návrh stratégie na vytvorenie nových možností využitia tradičných remesiel v rozvoji cestovného ruchu v danej destinácii.

3 METODIKA PRÁCE A METÓDY VÝSKUMU

Na dosiahnutie daného cieľa bakalárskej práce sme si stanovili nasledujúce výskumné otázky:

VO1: Aké sú tradičné remeslá prítomné vo vybranej destinácii?

VO2: Aký je historický a kultúrny význam vybraného tradičného remesla?

VO3: Aký je ekonomický vplyv vybraného tradičného remesla na rozvoj destinácie?

Pri písaní tejto bakalárskej práce sme využili niekoľko pracovných a vedeckých postupov. Základom spracúvania teoretickej časti bola dôsledná analýza sekundárnych zdrojov k riešenej problematike, za pomoci ktorej sme následne vymedzili základné pojmy, ktoré súvisia s témou tejto bakalárskej práce. Použitá bola najmä zahraničná literatúra z elektronických zdrojov, rôzne vedecké články, časopisy a záverečné práce. Pomocou metód abstrakcie a následnej syntézy sme relevantné informácie z vybraných zdrojov spracovali do súvislého textu.

V praktickej časti sme využili metódu kvantitatívneho výskumu formou dopytovania prostredníctvom anonymného dotazníka, ktorého cieľom bolo zistenie povedomia Slovákov o našich tradičných remeslách a o ich záujme o ne ako domácich turistov. Myslíme si totiž, že názor miestnych je viac ako dôležitý. Je nutnosťou zistiť názor Slovákov na túto časť nášho kultúrneho dedičstva. Pokiaľ nedokážeme zaujať domácich, ako si chceme tradičnými remeslami získať zahraničných turistov? Vytvorených bolo celkovo 16 otázok, ktoré sa líšili vzhľadom na odpovede. Z týchto šesťnástich otázok bolo sedem uzavretých, päť polouzavretých otázok, pri ktorých mali respondenti možnosť doplnenia vlastnej odpovede a štyri otázky bolo úplne otvorené. Pokiaľ na všetky otázky respondenti odpovedali kladne, zodpovedaných bolo 14 otázok. Využili sme aj Likertovu škálu na zistenie postoja respondentov voči konkrétnym tradičným remeslám. Zber údajov prebiehal počas dvoch dní, a to 14. a 15. apríla 2023, počas ktorých sme získali 130 respondentov. Dotazník bol

vytvorený v elektronickej forme prostredníctvom Google Forms a distribuovali sme ho cez sociálne siete Facebook a Instagram. Odpovede našich respondentov sme spracovávali v Exceli a výsledky sme graficky znázornili aj vo forme grafov. Okrem kvantitatívneho výskumu sme používali aj metódu teoretického prieskumu, komparovali sme výsledky nášho výskumu s prieskumom realizovaným v minulosti a využili sme aj metódu kvalitatívneho výskumu formou štruktúrovaného rozhovoru s odborníčkou na tradičné remeslá Ing. Andreou Orelovou, PhD., ktorá je zamestnankyňou Ústredia ľudovej umeleckej výroby a pôsobí na pozícii projektovej manažérky.

4 VÝSLEDKY PRÁCE

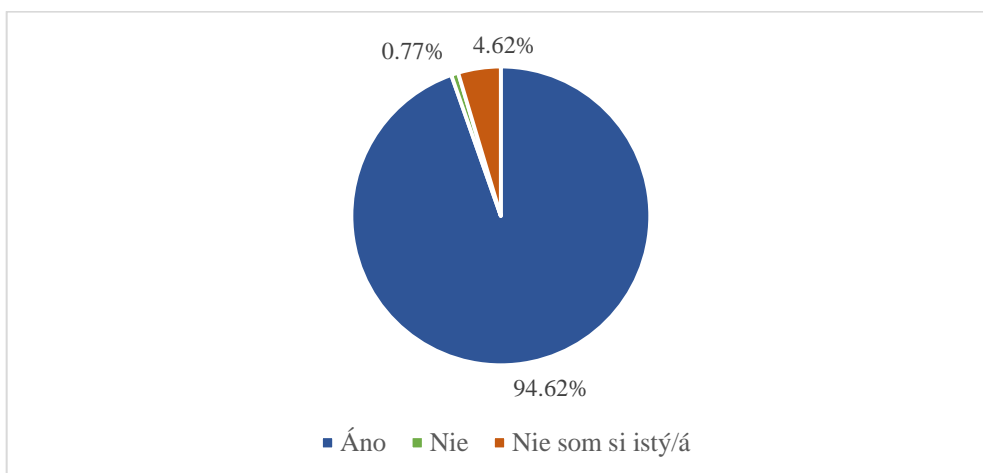
4.1 Vyhodnotenie dotazníka

Nášho dotazníka sa zúčastnilo 130 respondentov, z čoho 72,31 % tvorili ženy a zvyšných 27,69 % odpovedí tvorili muži. Najpočetnejšou vekovou kategóriou sa stali respondenti v produkčnom veku, ktorú sme zadefinovali intervalom od 21 rokov do 40 rokov, kam sa zaradilo až takmer 64 % respondentov. Najviac respondentov pochádzalo z Bratislavského kraja, a to konkrétne až 57 %. Zastúpenie ostatných krajov bolo pri každom nižšie ako 8 %. Teraz si spoločne rozoberieme jednotlivé otázky z dotazníka a tiež odpovede našich respondentov.

Otázka č. 1: „Poznáte aspoň jedno slovenské tradičné remeslo?“

Cieľom tejto otázky bolo vyselektovanie respondentov, ktorí majú nejaké znalosti o tradičných remeslách. Respondenti, ktorí nemajú povedomie o žiadnom slovenskom tradičnom remesle boli presmerovaní na koniec dotazníka do sekcie klasifikačných otázok.

Graf 1: Povedomie Slovákov o tradičných remeslách

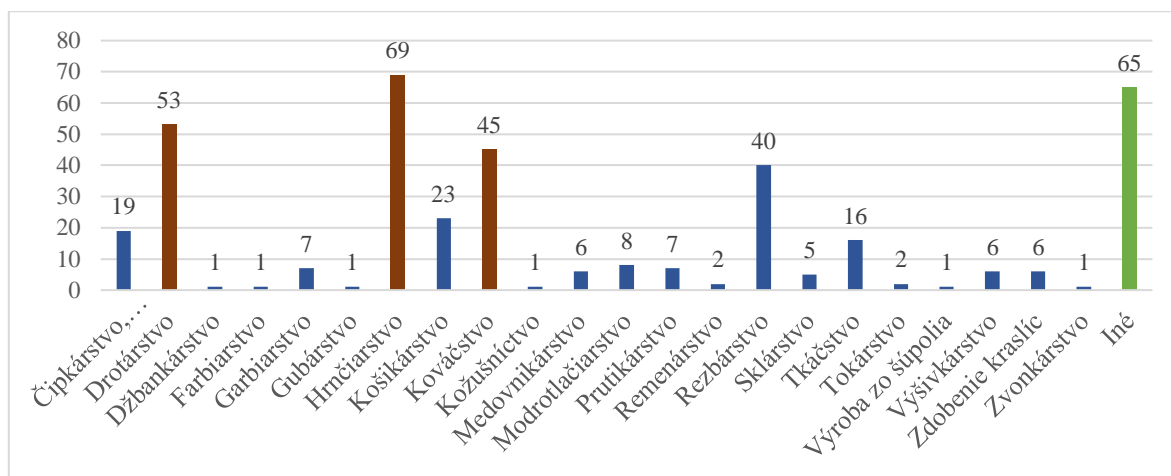
Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

Ako môžeme vidieť na Grafe 1, viac ako 94,5 % respondentov pozná aspoň jedno remeslo slovenské tradičné remeslo. Naopak, 4,62 % respondentov odpovedalo, že si nie sú istí, či poznajú nejaké tradičné remeslo a len jeden respondent uviedol, že nepozná ani jedno slovenské tradičné remeslo (tento respondent bol presmerovaný na kvalifikačné otázky v závere dotazníka).

Otázka č.2: „Ktoré slovenské tradičné remeslá poznáte?“

Pri tejto otázke nemali respondenti uvedené žiadne možnosti, ich úlohou bolo zamyslieť sa a spontánne uviesť maximálne päť tradičných remesiel. Na túto otázku odpovedalo 129 respondentov.

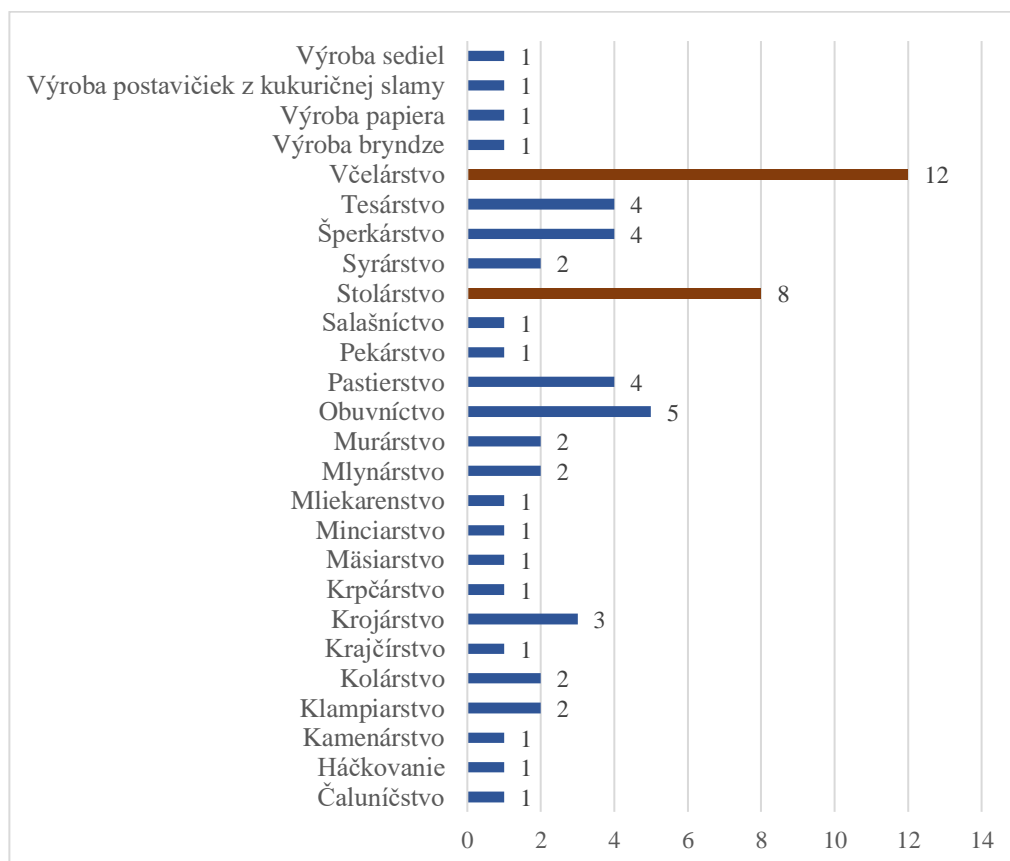
Graf 2: Tradičné remeslá známe medzi Slovákami

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

Graf 2 zobrazuje tradičné remeslá, ktoré sa dostali do repertoára Ústredia ľudovej umeleckej výroby (ÚLUV-u). Najznámejším tradičným remeslom sa na základe tohto dotazníka stalo hrnčiarstvo, ktoré bolo spomenuté až 53 % respondentov. Medzi ďalšie najčastejšie odpovede našich respondentov patrilo drotárstvo, ktoré uviedlo 41,1 % respondentov, kováčstvo, ktoré respondenti uviedli v 35 % prípadov a rezbárstvo, ktoré bolo štvrtou najčastejšou odpoveďou našich respondentov a uviedlo ho 31 % z nich. Okrem týchto odpovedí naši respondenti spomínali čipkárstvo a paličkovanie, košíkárstvo a tkáčstvo. Respondenti uvádzali aj iné tradičné remeslá, ako tie, ktoré môžeme nájsť v encyklopédií slovenských tradičných remesiel ÚLUV-u. Prehľad týchto remesiel, môžeme vidieť v Grafe 3, v ktorom sú farebne vyznačené aj dve najpočetnejšie odpovede respondentov.

Graf 3: Iné tradičné remeslá známe medzi Slovákmi

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

Najčastejšie z týchto ostatných remesiel, ktoré nie sú zaradené do pôsobenia Ústredia ľudovej umeleckej výroby naši respondenti uvádzali včelárstvo (9,3 % respondentov) a stolárstvo (6,2 % respondentov). Ďalej respondenti k tradičným remeslám zaradili

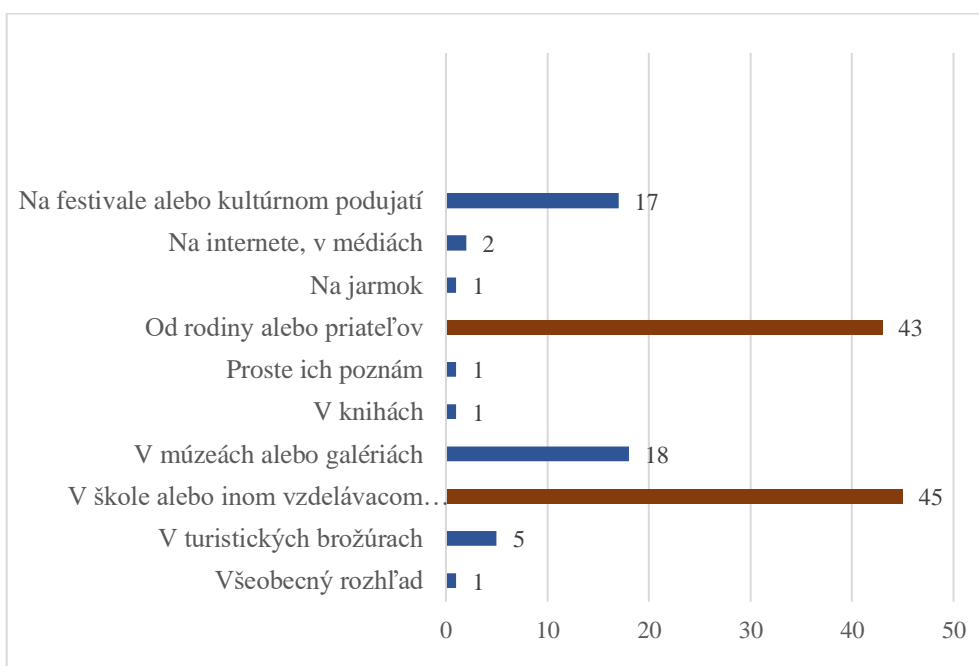
obuvníctvo, pastierstvo, šperkárstvo, tesárstvo a krojárstvo, ktoré naši respondenti uviedli v 2,3 - 3,9 percentách prípadov.

Na základe spracovaných odpovedí môžeme konštatovať, že povedomie o slovenských tradičných remeslách je pomerne vysoké. Až 99,2 % opýtaných respondentov pozná minimálne jedno tradičné remeslo. Najviac známe slovenské tradičné remeslá sú hrnčiarstvo, drotárstvo, kováčstvo a rezbárstvo.

Otázka č.3: „Kde ste sa dozvedeli o slovenských tradičných remeslách?“

Zmyslom tejto otázky bolo zistiť, či je na v cestovnom ruchu na Slovensku dostatočná propagácia tradičných remesiel alebo či sa o nich naši respondenti dozvedeli prostredníctvom iného odvetvia, napríklad vo vzdelávacích inštitúciách.

Graf 4: Prehľad zdrojov informácií o tradičných remeslách

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

Graf 4 nám dokazuje, že v otázke zdroja informácií o tradičných remeslách našej krajiny prevažovali dve odpovede. Najčastejšie sa Slováci dozvedeli o tradičných remeslách v škole (túto možnosť zvolilo necelých 35 % respondentov) prípadne od rodiny či priateľov (33,3% respondentov). Medzi ďalšie odpovede, ktoré respondenti uvádzali najčastejšie sa zaradili múzeá alebo galérie a festivaly alebo iné kultúrne podujatia. Ako ďalšie zdroje informácií naši respondenti uviedli turistické brožúry, internet a iné média, knihy a dvaja

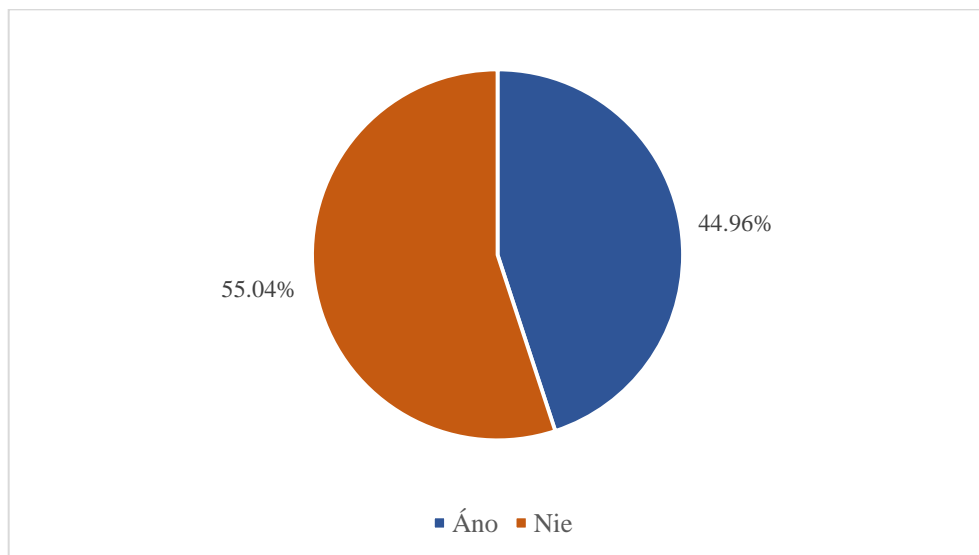
respondenti uviedli ako zdroj ich poznania všeobecný rozhľad a „proste ich poznám“. Na základe výsledkov prieskumu môžeme prehlásiť, že tradičné remeslá majú na Slovensku nedostatočnú propagáciu v rámci cestovného ruchu. Väčšina Slovákov sa o tradičných remeslách dozvedela v škole alebo od rodiny či priateľov a nie z turistických brožúr či propagácie tradičných remesiel rôznou formou na internete a v médiách.

V prvých troch otázkach sme zisťovali či a aké slovenské tradičné remeslá Slováci poznajú, a tiež odkiaľ získali Slováci povedomie o našich remeslách. V ďalšom rade bolo pre našim cieľom zistiť, či si respondenti niektoré zo slovenských tradičných remesiel aj vyskúšali, ak áno, ktoré z našich tradičných remesiel si vyskúšali a kde a pokiaľ nie, aké boli ich dôvody.

Otázka č. 4: „Vyskúšali ste si niektoré zo slovenských tradičných remesiel?“

Touto otázkou sme chceli rozdeliť našich respondentov na tých, ktorí už majú skúsenosť s tradičnými remeslami a na tých, ktorí si žiadne tradičné remeslo doposiaľ nevyskúšali a ďalej skúmať dôvody tejto skutočnosti.

Graf 5: Podiel Slovákov, ktorí si tradičné remeslo vyskúšali

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

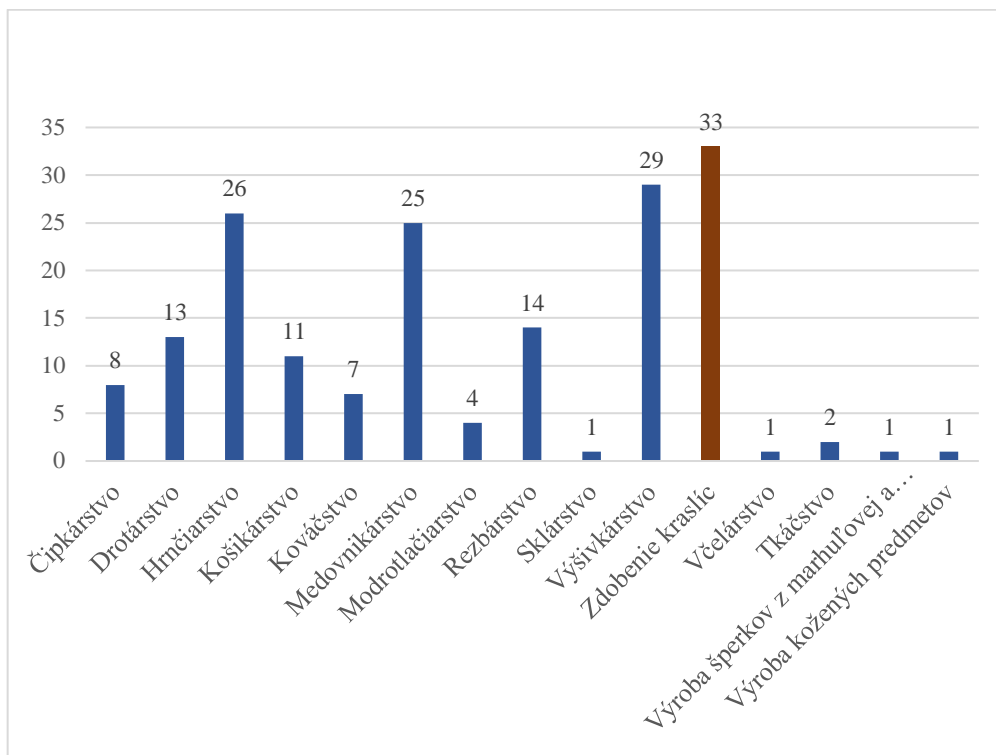
Ako môžeme vidieť na Grafe 5, odpovede na túto otázku boli pomerne vyrovnané. Negatívnu odpoveď vybralo 55 % (71) respondentov. Naopak pozitívnu odpoveď uviedlo 44,96 % (58) respondentov. V ďalších dvoch otázkach sme sa venovali kladne

odpovedajúcim respondentom a zisťovali sme, ktoré tradičné remeslo si vyskúšalo najviac Slovákov.

Otázka č. 5: „Ktoré z uvedených slovenských tradičných remesiel ste si vyskúšali?“

Cieľom tejto otázky bolo zistiť, o ktoré tradičné remeslá majú Slováci záujem ktoré a sú najprístupnejšie ako pre domácich tak aj pre zahraničných turistov.

Graf 6: Tradičné remeslá, ktoré si Slováci vyskúšali

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

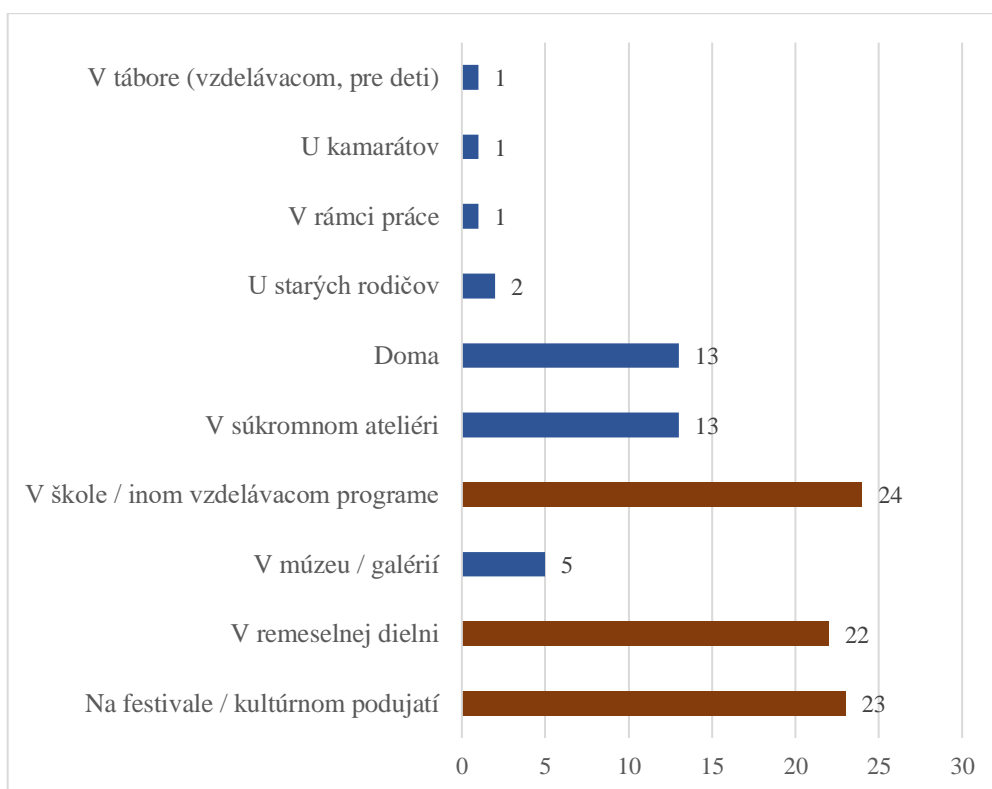
V tejto otázke mali respondenti možnosť výberu viacerých odpovedí. Z nášho dotazníka vyplynulo, že tradičné remeslo, ktoré si vyskúšalo najviac z nami opýtaných respondentov (58) bolo zdobenie kraslíc. Toto remeslo si vyskúšalo až takmer 57 % respondentov. Okrem tohto remesla sa medzi najviac skúšané remeslá zaradilo výšivkárstvo (toto remeslo si vyskúšalo 50 % respondentov), hrnčiarstvo, ktoré si vyskúšalo takmer 45 % našich respondentov a medovníkárstvo, ktoré uviedlo viac ako 43 % z nich. Ďalšie tradičné remeslá, ktoré uviedlo viacero respondentov sú rezbárstvo, drotárstvo, košíkárstvo, čipkárstvo, kováčstvo a v neposlednom rade modrotlačiarstvo, ktoré uviedlo necelých 7 % respondentov. Ostatné uvedené tradičné remeslá neboli v tejto otázke početne zastúpené.

V nasledujúcej otázke sme zisťovali, na akom mieste si naši respondenti dané remeslo, prípadne remeslá, vyskúšali.

Otázka č. 6: „Kde ste si spomínané remeslo/á mali možnosť vyskúšať?“

Táto otázka nadväzuje na predošlú otázku. Jej cieľom bolo zistiť, či sú tradičné remeslá dostatočne prístupné pre turistov na festivaloch, v galériách alebo múzeách alebo si tradičné remeslá záujemcovia majú možnosť vyskúšať skôr v remeselnej dielni či súkromnom ateliéri.

Graf 7: Miesta, kde si tradičné remeslá Slováci vyskúšali

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

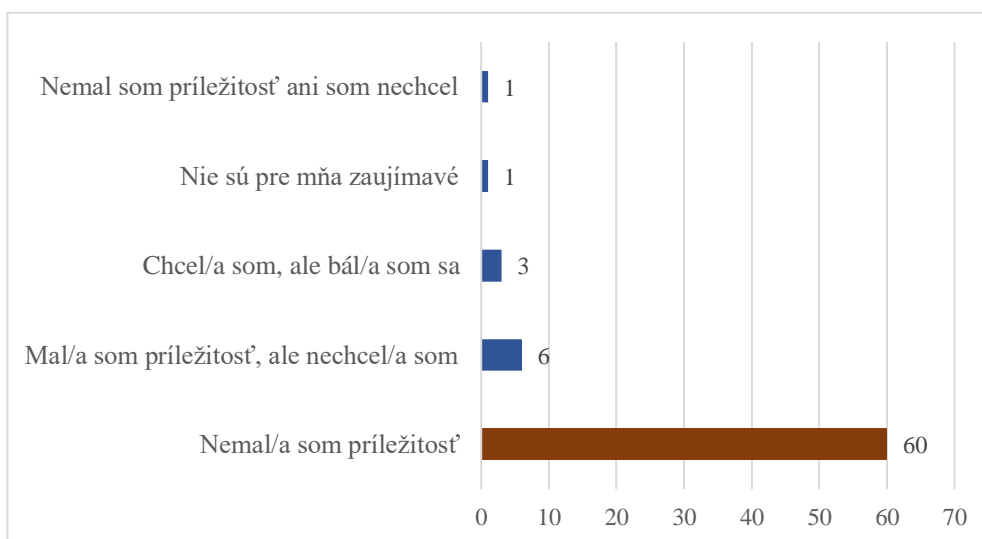
Na túto otázku mohli respondenti odpovedať aj výberom viacerých možností, prípadne pridať aj inú pokiaľ sa žiadna z uvedených nezhodovala s ich skúsenosťou. Túto otázku nám zodpovedalo 58 respondentov. Najpočetnejšími odpoveďami sa stali tri miesta z vopred uvedených možností, a to v tomto poradí – škola alebo iný vzdelávací program, festival alebo kultúrne podujatie a remeselná dielňa. Z celkového počtu odpovedí tvorili tieto tri možnosti 53,5 %. Ďalej naši respondenti uviedli, že si tradičné remeslo vyskúšali doma a v súkromnom ateliéri, tieto možnosti zvolilo (každú z nich) 22,4 % respondentov. Medzi ďalšie miesta, ktoré boli v dotazníku uvedené patria múzeum alebo galéria, dom

starých rodičov a kamarátov, práca a tábor (vzdelávací, pre deti a pod.). V nasledujúcej otázke sme sa zamerali na respondentov, ktorí v otázke číslo 4 odpovedali záporne, a teda si tradičné remeslo nevyskúšali. Takto odpovedalo 71 respondentov.

Otázka č. 7: „Prečo ste si nevyskúšali žiadne tradičné remeslo?“

V tejto otázke sme sa zaujímali o dôvody, pre ktoré si naši respondenti nevyskúšali žiadne tradičné remeslo. Táto príčina je veľmi dôležitá, nakoľko je potrebné zistiť, či za tým, že si Slováci nevyskúšajú tradičné remeslo je strach, to, že ich tradičné remeslá jednoducho nezaujímajú alebo je chyba na druhej strane a nie je vytvorených dostatok príležitostí zo strany ponuky. Dôvody, ktoré uviedli naši respondenti sme spracovali do prehľadného grafu.

Graf 8: Dôvody, pre ktoré si Slováci tradičné remeslo nevyskúšali

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

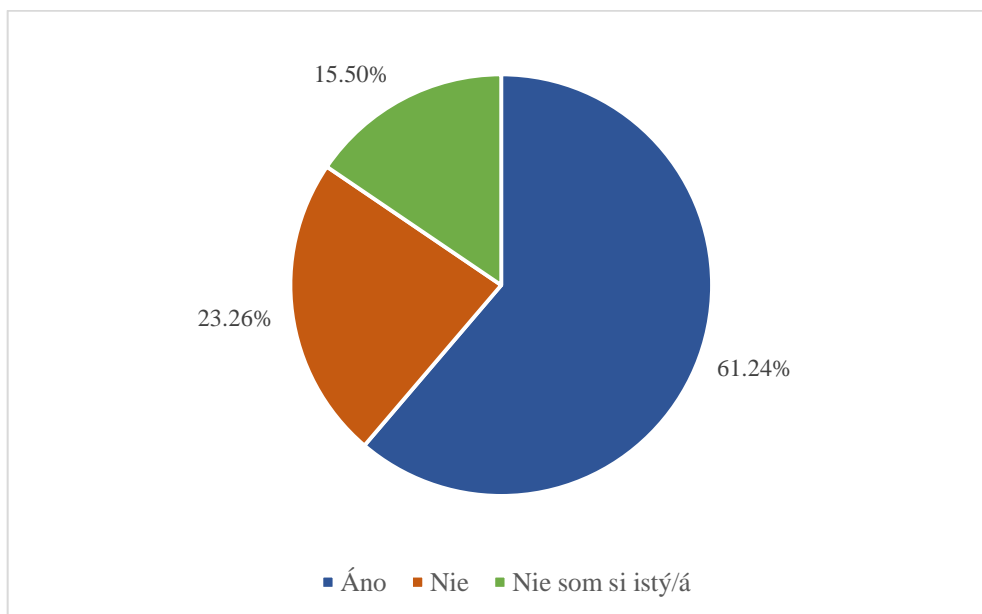
Graf 8 znázorňuje, že dôvodom, pre ktorý si Slováci zúčastnení na tomto dotazníku nevyskúšali žiadne tradičné remeslo je primárne nevyskytnutie sa príležitosti na jeho vyskúšanie. Túto možnosť zvolilo až 84,5 % respondentov. Naopak, 8,5 % respondentov uviedlo, že síce mali príležitosť na vyskúšanie tradičného remesla, ale nechceli tak urobiť, 4,2 % respondentov uviedlo, že si ho chceli vyskúšať, ale mali strach a 2,8 % respondentov uviedlo, že ich to nezaujíma alebo prípadne nemali príležitosť, ale ani nechceli.

Otázka č. 8: „Počuli ste o existencii festivalov tradičných remesiel na Slovensku?“

V tejto časti sme sa venovali festivalom tradičných remesiel na Slovensku. Naším cieľom bolo zistiť povedomie Slovákov o existencii takýchto festivalov v našej krajine.

Vďaka výsledkom tohto dotazníka tak môžeme zhodnotiť, na akej úrovni je podpora a propagácia tohto typu kultúrnych podujatí na Slovensku.

Graf 9: Povedomie Slovákov o festivaloch tradičných remesiel na Slovensku

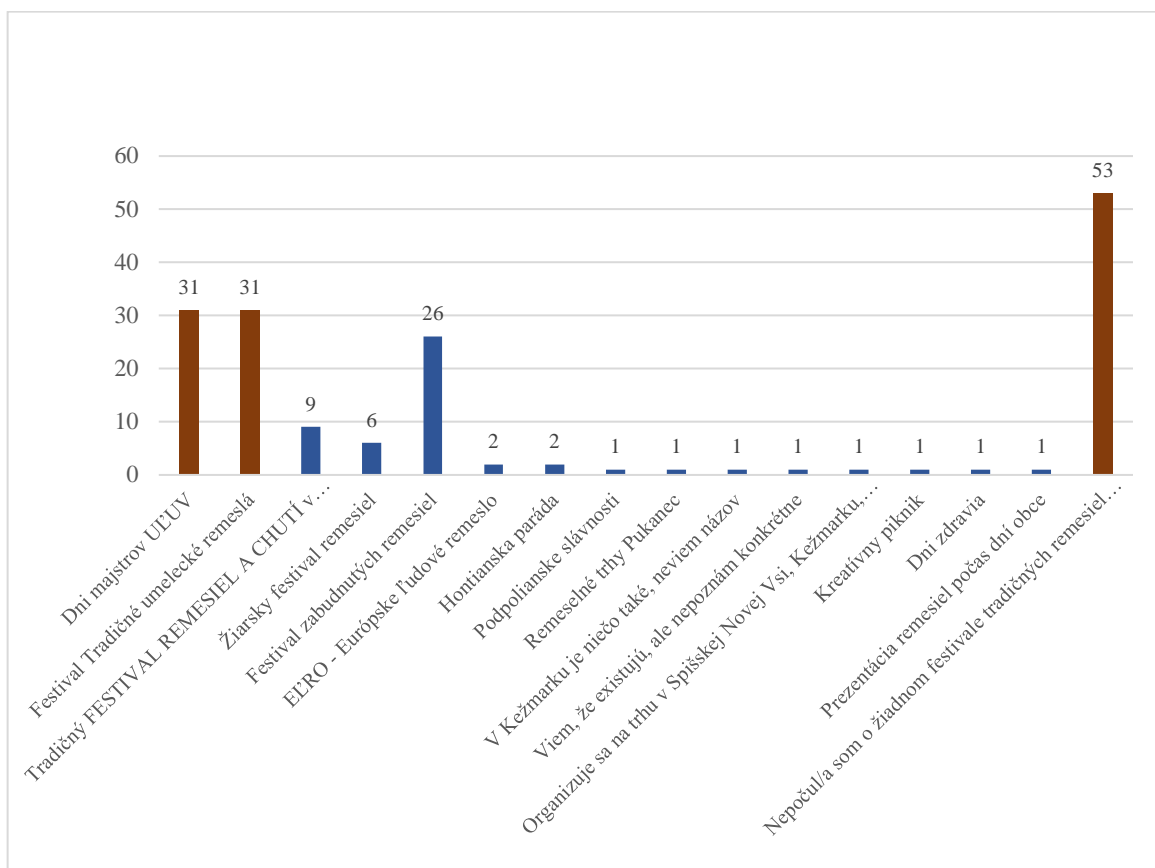
Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

Zo 129 respondentov až 61,24 % respondentov uviedlo, že počulo o existencii festivalov tradičných remesiel. Naopak, 23,3 % respondentov uviedlo, že o ich existencii nepočulo a dvadsiati respondenti si nie sú istí. Na základe týchto výsledkov si dovoľíme tvrdiť, že povedomie o existencii festivalov zameraných na tento sektor kultúrneho dedičstva síce presahuje 60 %, ale napriek tomu je nízke. Takmer 40 % opýtaných odpovedalo na túto otázku inak ako „Áno“, čo značí nedostatočnú propagáciu kultúrnych podujatí tohto typu zo strany aktérov cestovného ruchu.

Otázka č. 9: „Ktorý z nižšie uvedených festivalov je Vám známy alebo ste už o ňom niekde počuli?“

V dotazníku sme uviedli päť najznámejších festivalov a naši respondenti mali tiež možnosť dopísať vlastnú odpoveď. Vybrať respondenti mohli aj viacero festivalov. Prehľad tých, ktoré naši respondenti uvádzali môžeme vidieť v nasledujúcom stĺpcovom grafe.

Graf 10: Festivaly tradičných remesiel známe medzi Slovákmi

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

Za najznámejšie festivaly naši respondenti zvolili hneď dva, a to Dni majstrov ÚĽUV a Festival Tradičné umelecké remeslá. Tieto festivaly zvolilo 24 % respondentov. Ako druhý najviac uvádzaný festival respondenti zvolili Festival zabudnutých remesiel organizovaný na hrade Červený kameň, ktorý bol uvedený v dvadsiatich percentách prípadov. Ostatné festivaly nie sú Slovákom veľmi známe. Môžeme teda povedať, že ani festivalom tradičných remesiel sa nevenuje dostatočná miera propagácie, aby sa dostali do povedomia viacerým Slovákom a tiež zahraničným turistom.

V neposlednom rade nás zaujímal záujem o návštevu našej krajiny. Respondenti si mali predstaviť, že nepochádzajú zo Slovenska a pýtali sme sa ich, či by chceli prísť na Slovensko kvôli tradičným remeslám.

Otázka č. 10: „Vyjadrite prosím mieru atraktívnosti vybraných slovenských tradičných remesiel“

Do nášho dotazníka sme náhodne vybrali trinásť remesiel. Respondenti mali pri tejto otázke za úlohu zamyslieť sa nad atraktivnosťou uvedených remesiel a pri každom remesle uviesť, či je pre nich spomínané remeslo veľmi atraktívne, skôr atraktívne, skôr neatraktívne, veľmi neatraktívne alebo je podľa nich dané remeslo skôr neutrálne.

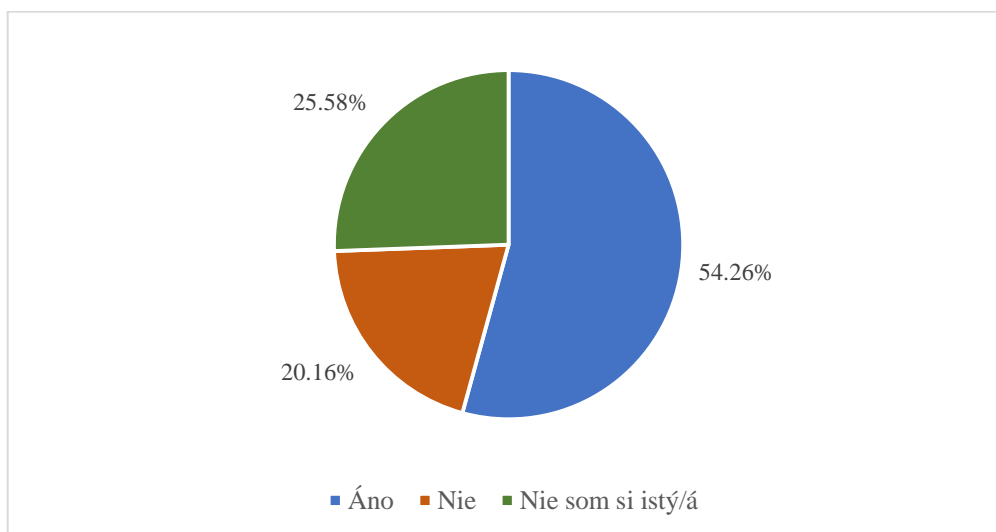
Za najatraktívnejšie slovenské tradičné remeslo naši respondenti zvolili medovníkárstvo, kde až 50,4 % respondentov uviedlo, že je podľa nich veľmi atraktívne, 36,4 % respondentov si myslí, že je skôr atraktívne a iba 2,3 % respondentov uviedlo, že toto remeslo je viac alebo menej neatraktívne. Ako druhé najatraktívnejšie je podľa našich respondentov sklárstvo. Pri tomto remesle 45,7 % respondentov uviedlo, že je podľa nich sklárstvo veľmi atraktívne, takmer 35 % respondentov si myslí, že sklárstvo je skôr atraktívne a iba 4,7 % respondentov uviedlo, že je podľa nich toto remeslo v nejakej miere neatraktívne.

Tieto výsledky považujeme za zaujímavé, nakoľko pri otázke, kde naši respondenti mali uvádzať, ktoré tradičné remeslá poznajú, medovníkárstvo uviedlo zo 129 respondentov iba 4,7 % z nich a sklárstvo dokonca iba 3,9 % respondentov. Za tretie najatraktívnejšie remeslo naši respondenti považujú hrnčiarstvo, ktoré je medzi našimi respondentmi najznámejšie. Naopak, za absolútne najmenej atraktívne remeslo, ktoré mali naši respondenti ohodnotiť považujú valaškárstvo, až 26,4 % respondentov uviedlo, že toto remeslo je podľa nich či už skôr neatraktívne alebo veľmi neatraktívne.

Otázka č. 11: „Boli by ste ochotný/á prísť na Slovensko kvôli tradičným remeslám?“

V tejto otázke si mali naši respondenti predstaviť, že nežijú na Slovensku a zamyslieť sa, či by mali záujem navštíviť túto krajinu so zámerom spoznania a vyskúšania slovenských tradičných remesiel. Cieľom bolo zistiť, či miestni považujú Slovensko ako destináciu a slovenské tradičné remeslá za natoľko atraktívne, že by zahraniční turisti mohli prejavíť záujem o návštevu tejto krajiny, aj so zámerom spoznania a následného vyskúšania si niektorého z našich tradičných remesiel.

Graf 11: Ochota respondentov prísť na Slovensko kvôli tradičným remeslám

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

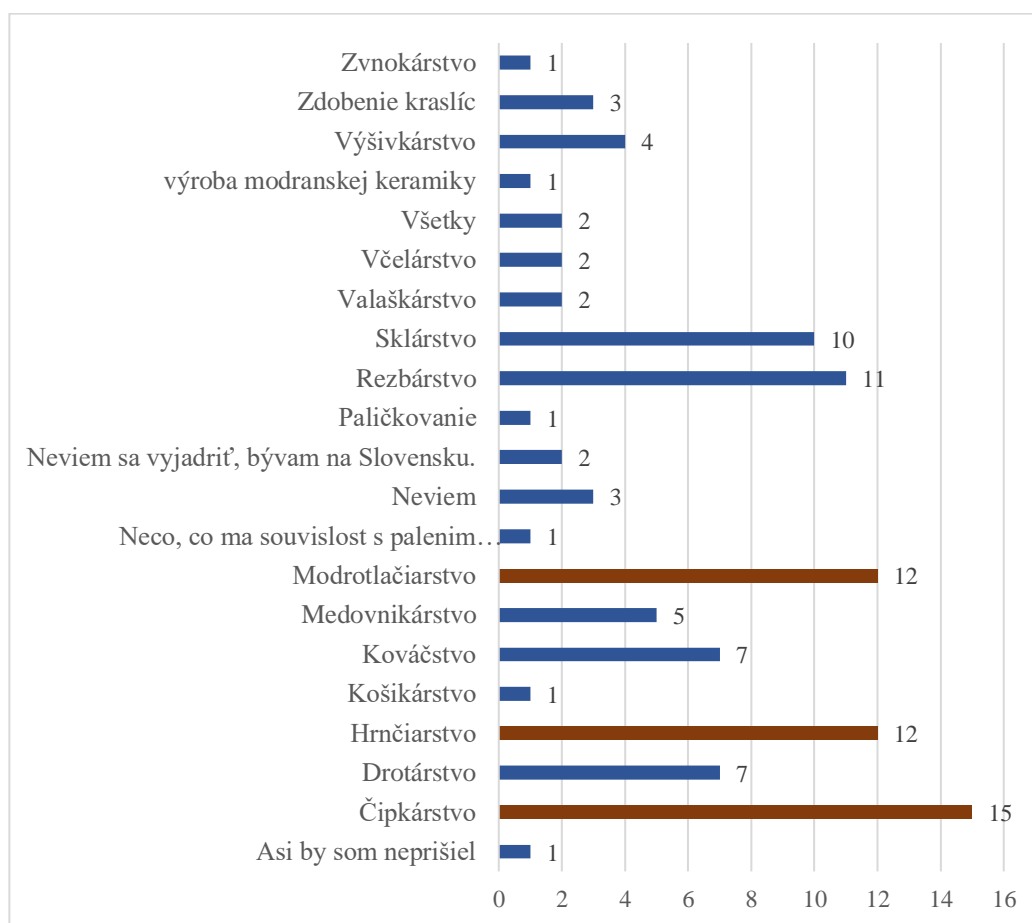
Z nášho prieskumu vyplynulo, že až 54 % respondentov zo 129 by bolo ochotných navštíviť Slovensko z dôvodu spoznania a prípadne aj vyskúšania tradičných remesiel. Naopak, 25,5 % respondentov si nie je istých, či by to pre nich bol dostatočný dôvod návštevy tejto krajiny a 20 % respondentov uviedlo, že by pre nich tradičné remeslá neboli dôvodom návštevy Slovenska.

Otázka č. 12: „Keby ste mali vybrať jedno remeslo, pre ktoré by ste boli ochotný/á prísť zo zahraničia na Slovensko, ktoré by to bolo?“

V tejto otázke neboli uvedené žiadne možnosti, z ktorých by si naši respondenti mohli vybrať. Cieľom bolo dosiahnuť to, aby sa respondenti nad odpoveďou zamysleli a sami napísali, ktoré tradičné remeslo je pre nich natoľko atraktívne, že by ich dokázalo prilákať na Slovensko, pokiaľ by tu nežili. Názor miestnych je podľa nás najdôležitejší, nakoľko v tejto krajine žijú a poznajú naše tradície, tradičné remeslá a mnohí z nich si pomocou týchto remesiel dokonca vyskúšali svojpomocne vyrobiť vlastný tradičný výrobok.

Naši respondenti uvádzali rôzne tradičné remeslá a iné odpovede, ktorých prehľad sme spracovali do nasledujúceho grafu a farebne sme vyznačili tri najčastejšie spomínané slovenské tradičné remeslá.

Graf 12: Remeslá, pre ktoré by respondenti boli ochotní prísť na Slovensko

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

Na túto otázku nám odpovedalo 103 respondentov. Z dotazníka vyplynulo, že medzi najatraktívnejšie tradičné remeslá medzi Slovákmi môžeme zaradiť čipkárstvo, hrnčiarstvo, modrotlačiarstvo, rezbárstvo a sklárstvo. Necelé 3 % respondentov uviedli, že by si nevedeli vybrať žiadne remeslo necelé 1 % respondentov z celkového počtu odpovedí, na túto otázku odpovedalo tak, že by kvôli tradičným remeslám na Slovensko asi neprišlo.

Otázka č. 13: „Prečo by ste neboli ochotný/á prísť na Slovensko kvôli tradičným remeslám? Uveďte prosím aspoň jeden dôvod.“

Dôvody, ktoré naši respondenti uvádzali ako príčinu neochoty navštíviť Slovensko boli rôzne. Od ekonomickej situácie, cez nezujem o tradičné remeslá vo všeobecnosti až po teoretickú veľkú vzdialenosť od Slovenska. Ako najčastejší dôvod však respondenti uvádzali nedostatočnú atraktivitu slovenských tradičných remesiel ako primárny dôvod návštevy tejto krajiny. Jedna z našich respondentiek odpovedala na našu otázku takto: „Len kvôli remeslám by som nemíňala svoj čas a peniaze, ak krajina nevie ponúknuť aj niečo iné.“

Ako pol dňový program je to ok, ale určite by som nenavštívila krajinu len kvôli tradíciám/remeslám. Treba viac diverzifikovať ponuku a neprezentovať remeslá ako hlavný dôvod návštevy krajiny, ale skôr ako dodatočné aktivity/ zaujímavosti.“ Ďalšou odpoveďou, kde náš respondent hovorí o tradičných remeslách ako sekundárnom produkte cestovného ruchu je napríklad aj táto: „Nemyslím si že v súčasnej ekonomii ľudia masovo cestujú za takýmto účelom. V tejto dobe si informácie aj o takýchto remeslách viete nájsť na webe. Skôr si myslím že človek niečo také vyhľadá až keď sa rozhodne z rekreačných/pracovných/iných dôvodov sem prísť.“

Z nášho dotazníka teda vyplynulo, že tradičné remeslá podľa respondentov za súčasného stavu nedokážu slúžiť ako hlavná atrakcia či primárny dôvod návštevy tejto krajiny, ale je tu šanca zaujať turistov po príchode na Slovensko, a teda je potrebné zlepšiť ich propagáciu a zaradiť tradičné remeslá do balíčkov ponúkaných v cestovnom ruchu.

4.2 Vyhodnotenie výskumných otázok

VO1: Aké sú tradičné remeslá prítomné vo vybranej destinácii?

Za pomoci teoretického prieskumu sme zistili, že na webovej stránke Ústredia ľudovej umeleckej výroby nájdeme databázu, ktorá poskytuje podrobné informácie o tridsiatich ôsmich najvýznamnejších slovenských tradičných remeslách. Záujmom ÚĽUV-u je rozšírenie povedomia o týchto tradičných remeslách a rovnako tak aj ich zachovanie. Patrí sem čipkárstvo, debnárstvo, drotárstvo, druganie (t.j. spôsob skrúcania vlákien do nite, ktorá bola v porovnaní s pradenou niťou hrubšia, nerovnomerná, a s iným zákrutom), džbankárstvo, čo je odvetvie hrnčiarstva, farbiarstvo, gubárstvo, háčkovanie, halenárstvo, hračkárstvo, hrnčiarstvo, klobučníctvo, korytárstvo, košíkárstvo, kováčstvo, kožušníctvo, medovníkárstvo, modrotlačiarstvo, obrazy na skle ako predmet remeselnej výroby, ďalej papučiarstvo, rôzne formy pletenia (ihlicami, na forme, na krosienkach), pradenie, remenárstvo, rezbárstvo, sieťovanie, sklárstvo, tkáčstvo, tokárstvo, valaškárstvo, výroba štiepaním dreva, výroba z rôznych druhov materiálov ako je šúpolie, rohovina a slama, tiež výšivkárstvo, zdobenie kraslíc a v neposlednom rade zvonkárstvo.³⁷ Podrobnejšie si priblížime niektoré z nich. Prvé tradičné remeslo, ktorému by sme chceli venovať zvýšenú pozornosť je hrnčiarstvo.

---

³⁷ ÚĽUV (2023), Encyklopédia

Hrnčiarstvo na území Slovenska bolo jedným z najrozšírenejších remesiel od obdobia stredoveku zhruba do polovice 20. storočia. Väčšina výrobkov mala špecifické krajové a lokálne znaky v tvare výrobkov alebo ich dekóre. Niektoré väčšie regionálne celky postupne nadobudli charakter oblastí so spoločnými výrobnými a výtvarnými znakmi. Utvoril sa tak napr. okruh bardejovský, gemerský, liptovský, oravský, pozdišovský, pukanský. Na západnom Slovensku sa vyvinulo hrnčiarstvo spolu s džbánkarstvom, čo je mladšie a technologicky odlišné keramické odvetvie, ktoré je charakteristické pre túto časť Slovenska. Niektoré oblasti, ako napríklad Veľké Leváre, Stupava, Modra, Senica, boli centrami oboch druhov výroby, pretože mnohé džbánkarske dielne vyrábali aj hrnčiny. Hrnčiarske výrobky západného Slovenska odrážali rozvinuté poľnohospodárstvo a vinohradníctvo, ako napríklad vínové džbány, čutory, fľaše a mnohé ďalšie s bohatou plastickou a reliéfnou výzdobou obsahujúcou motívy hrozna a ovocia, vinohradnícke náradie a iniciály majiteľov, veľké varné hrnce s plastickým nalepovaným dekorom a formy na pečenie. Tiež sa vyrábali drobné sakrálne predmety, ako napríklad hlinené plastiky patrónov a nádoby na svätenú vodu, ktoré boli spojené s náboženským životom oblasti. Najznámejšími centrami výroby boli Bratislava, Čunovo, Devín, Šamorín, Trnava, Pezinok, Marianka a Šaštín. Ten spolu Veľkými Levármi patril k dôležitým strediskám výroby čierneho riadu. V Modre sa vyrábala keramika zdobená zatekaným (trasákovým) dekorom. V severozápadnej časti Slovenska boli známymi hrnčiarskymi strediskami Beluša a Žilina. V strednej časti Slovenska existovalo až do približne polovice 20. storočia niekoľko oblastí hrnčiarskej výroby. Tieto oblasti zahŕňali Pukanec a okolie, Banská Bystrica a okolie, Hornú Nitru a Turiec, Oravu, Liptov a Novohrad a Hont. Okrem toho, v regióne Gemer existovali mestské dielne (Jelšava, Revúca, Rimavská Sobota, Rožňava atď.) a dedinské dielne (Držkovce, Meliata, Šivetice, Licince a i.), ktoré sa venovali hrnčiarskej výrobe. Niektoré dielne, napríklad v Brehoch, sa špecializovali na výrobu úžitkového riadu, zatiaľ čo iné sa vyznačovali vysokou výtvarnou úrovňou svojich výrobkov, ako napríklad Pukanec s reprezentatívnymi cechovými džbánmi zdobenými rastlinným, figurálnym a textovým dekorom, Beluj s unikátnou škrabanou sgrafitovou technikou alebo Trstená s osobitou farebnosťou a dekorom. Niektoré dielne vyrábali aj špeciálny sortiment, ako drobnú figurálnu plastiku v Novej Bani alebo fľašky v tvare knižky v Tajove. Okrem úžitkového riadu sa v Novohrade a Honte vyrábala aj stavebná a technická keramika, ako škridle, rúry, dymníky a výplne do taviacich pecí. Východoslovenský región bol v stredoveku známy pre mnoho hrnčiarskych stredísk, z ktorých Pozdišovce boli jedným z prvých, kde bola hrnčiarska výroba zaznamenaná, a to v roku 1416. V roku 1475 bol v Bardejove založený

prvý hrnčiarsky cech na Slovensku a v 16. storočí bolo veľa cechov založených práve vo východoslovenských mestách. Hrnčiarske remeslo sa neskôr rozšírilo aj do iných miest a obcí. Na východnom Slovensku bol charakteristický štíhly džbánok s rastlinným dekórom, ktorý sa vyskytoval v mnohých variantoch. Väčšina hrnčiarskych stredísk prestala produkovať medzi 19. a 20. storočím, ale tradície sa zachovali v mestských dielňach v Bardejove, Prešove a Snine. Pozdišovce sa stali známou dedinou, kde sa hrnčiarstvo vyvinulo ako typické remeslo, ktoré sa okrem iného venovalo aj roľníctvu. Výroba bola zameraná na širší trh než len lokálny. Po roku 1945 sa Pozdišovské hrnčiarstvo inovatívne rozvíjalo a stalo sa známym vďaka pôsobeniu ÚĽUV-u, ktorý pomohol zachovať a obnoviť tradičné vzory aj v iných historických centrách hrnčiarstva na Slovensku.³⁸ Ďalšie remeslo, o ktorom si povieme niečo viac, je medovníkárstvo.

Medovníkárstvo je špecializované potravinárske remeslo zamerané na výrobu sladkého pečiva nazývaného medovník alebo perník. Vysokú umeleckú hodnotu mali najmä drevené formy na výrobu medovníkov. Remeslo nikdy neprerástlo do priemyselnej veľkovýroby, v určitom časovom období však malo značný hospodársky rozsah a spoločenský význam. Popri výrobe medovníkov sa medovníkári často venovali aj voskárstvu, sviečkarstvu a výrobe votívnych figúr z vosku. Medovníky ako výsledný produkt tohto remesla mali rôzne tvary a podoby, podľa toho, komu boli určené. Na výrobu sa používali drevené formy rezané inverznou technikou, do ktorých sa cesto vtláčalo. Formy si vyrábali predovšetkým sami medovníkári a najmä v staršom období ich umelecká hodnota dosahovala pozoruhodnú úroveň. Technika výroby drevených medovníkárskeho foriem sa dedila z generácie na generáciu, vďaka čomu si formy zachovali nezmenené tvary aj štyri storočia, až kým ich používanie nezačalo ustupovať plechovým formám na konci 19. storočia. Rozvoj medovníkárstva na našom území v podstatnej miere ovplyvnil dostatok základných surovín, ako bola ražná a pšeničná múka a med, ktorý zas závisel od intenzity včelárstva v danom kraji. V hospodársky chudobnejších oblastiach zohrávala veľkú úlohu aj kúpyschopnosť obyvateľstva, keďže medovník sa nepovažoval za životne nevyhnutný výrobok. Významnými miestami odbytu medovníkov boli pútnické miesta, preto v ich okolí vznikali medovníkárske dielne častejšie. Najznámejšie strediská výroby medovníkov na západnom Slovensku boli v okolí Bratislavy, Trnavy, Pezinka, Modry, Hlohovca či Topoľčian. V archívoch sa dochovalo meno medovníkárskej rodiny Farských z Topoľčian ako i mnohé mená medovníkárov z Trnavy (Jentschke, Vašina, Aranyosi, Zentko, Barinovi,

---

³⁸ ÚĽUV (2023), Encyklopédia - Hrnčiarstvo

Gerlici). Hlavné oblasti medovníkárskej výroby v strednej časti Slovenska nachádzame okolo bankských miest Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Kremnica, Nová Baňa, ale i v oblasti Zvolena, Ružomberka, Rajca, Žiliny, Martina či Trstenej. Medzi známymi medovníkárskymi majstromi v polovici 19. storočia patril Juraj Geržo z Banskej Štiavnice, u ktorého sa pravdepodobne vyučil posledný významný banskoštiavnický medovníkár a voskár Juraj Velics. Ďalšou známou medovníkárskou rodinou boli Pribišovci na Liptove. Najznámejší člen tejto rodiny bol Jozef Pribiš, ktorý mal dielňu v Partizánskej Ľupči. Tu začínal i Pavol Pribiš, ktorý sa presťahoval do Ružomberka. Jeho syn Rudolf Pribiš prišiel roku 1911 za tovariša do Rajca, kde sa priženil do starej medovníkárskej rodiny Kalužayovcov (Andrej Kalužay bol spomínaný v zozname rajeckých remeselníkov už roku 1774) a pozdvihol kalužayovské medovníkárstvo. Svoje výrobky predával na Liptove, Orave, Považí, ba dokonca aj v južných oblastiach Slovenska. Z Prievidze treba spomenúť medovníkárske rodiny Ertlovcov a Adámikovcov, v Kremnici rodinu Hauríkovcov, vo Zvolene F. Libotovského, v Banskej Bystrici A. Lohnera, v Žiline J. Kianičku a J. Baučeka, v Martine rodinu Koreňovcov a v Trstenej E. Zucaya. Na východnom Slovensku sa vytvorili centrá medovníkárstva na Spiši, kde dominantné postavenie patrilo Levoči, spomína sa však aj Kežmarok, Spišské Podhradie, Spišská Sobota, Gelnica a ďalej na východ Stará Ľubovňa, Bardejov, Prešov, Košice, Sabinov a Michalovce. K posledným levočským cechmajstrom patrili majstri medovníkári Wilhelm Kalix v polovici 19. storočia a Albert Spengel na prelome 19. a 20. storočia, ktorí si formy aj vyrezávali. Ako ďalší významní medovníkári sú spomínaní Lindtnerovci zo Spišskej Novej Vsi, J. Szarody z Michaloviec, Elischerovci z Levoče, K. Láni zo Starej Ľubovne, Gabriel Šoltýs zo Stropkova či Emerichus Mende a Ján Kudič z Bardejova.³⁹ Ako posledné slovenské tradičné remeslo, o ktorom sme zisťovali podrobnejšie informácie, si predstavíme zdobenie kraslíc, ktoré sa na Slovensku spája najmä s obdobím Veľkej noci.

Toto remeslo predstavuje spôsob výzdoby v minulosti uvarených, menej často surových slepačích vajec, smerom k súčasnosti v prevažnej miere vyfúknutých vajec aj z iného vtáctva farbením pomocou prírodných alebo umelých farbív a následnou úpravou za pomoci rôznych techník. Kraslice, čiže ozdobené vajíčka, sú ako jeden z významných dokladov tradičného ľudového umenia symbolom jarného oživovania prírody a predstavujú obetný, obradový alebo osobný dar. Na Slovensku sa až do súčasnosti zachovalo mnoho spôsobov ich zdobenia, za čo možno vďačiť jednak stretávaniu kultúr na našom území v

---

³⁹ ÚEUV (2023), Encyklopédia - Medovníkárstvo

minulosti, jednak vplyvu vajca ako symbolu znovurodiaceho sa života nielen v súvislosti s obradmi víťania jari, ale aj v hospodárskom a spoločenskom živote našich ľudí. Väčšina kraslíc mala v minulosti špecifické regionálne i lokálne znaky, prejavujúce sa nielen v použitej technike výzdoby, ale aj v uplatnení výzdobných ornamentálnych prvkov. Zdobenie kraslíc bolo tradičné pre celé Slovensko, ale niektoré obce mali v minulosti výrazné tvorivé osobnosti, ktoré vtlačili charakteristický štýl zdobenía, ktorý sa udržal a rozvíjal až do súčasnosti. Dnes sa však zdobenie kraslíc objavuje aj v obciach, kde nemalo takú silnú tradíciu, a to jednak opäť prostredníctvom výnimočných tvorivých jedincov, jednak cez podujatia zamerané na kraslicovú tvorbu, organizované miestnymi samosprávami a kultúrnymi inštitúciami. V hlavnom meste Slovenska rozvíjajú jednofarebnú i viacfarebnú ornamentálnu reliéfnu výzdobu voskovaním rodáci z východného Slovenska. Niektoré obce, ako Slovenský Grob, Veľký Grob a Viničné, a obce v okrese Topoľčany a Trenčín zdobili vajcia leptaním. V okolí Levíc, Senice, Myjavy, Trenčína, v oblasti Vlárského priesmyku (Sidónia) a okolí Púchova sa vajcia zdobili vyškrabávaním. V obci Selec pri Trenčíne, Slovenskom Grobe, vo Vajnoroch a Gbelciach pri Nových Zámkoch bola známa technika oblepovania sitinou. Na západnom Slovensku bolo rozšírené aj oblepovanie jednofarebnou slamou – pôvodne najmä v okolí Bratislavy a obciach okresu Topoľčany, známymi sa však stali Dvorníky v okrese Galanta a Streženice pri Púchove. Oblepovanie viacfarebnou slamou zas preslávilo výrobkyne z Viničného. Viacfarebnou sitinou, farbenou vlnou i textilnou priadzou zdobili vajčká najmä vo Vajnoroch a okolí. Skláři v Lednických Rovniach zhotovovali s obľubou sklené vajčká. V oblasti okresu Prievidza sa na konci 20. storočia v dôsledku migrácie obyvateľov z východného Slovenska rozšírilo voskované jednofarebné zdobenie vajec. V južnej časti stredného Slovenska boli známe obce ako Horná Strehová, Dolná Strehová, Dačov Lom, Polichno a Cerovo, kde sa vajcia zdobili jednofarebným batikovaním s ornamentálnym vzorom. Výrobcovia z Veľkej Čausy sa stali majstrami vo viacfarebnom reliéfnom voskovaní a v Domaníže používali trubičku na viacfarebné batikovanie, v 80. rokoch aj v Fačkove a opäť pomocou špendlíka vo Veľkej Čause. V minulosti sa na strednom Slovensku ojedinele zdobili vajčká vyškrabávaním, najznámejším miestom bolo Brezno. V oblasti Kysúc sa kraslice zdobili bielou sitinou (Turzovka a okolie) a farbenou sitinou (Klokočov) a podobne aj vo Veľkých Hostiach. V niektorých obciach okresu Čadca a okolí, ako aj vo Veľkej Čause a Ráztočne v okrese Prievidza, sa používa oblepovanie vajec slamou, buď jednofarebnou alebo viacfarebnou. V obciach Krupina a Veľký Krtíš zdobili kraslice maľovaním vodovými farbami. Na Kysuciach a v okolí Žiliny sa vajčká zdobili odrôtovaním, zatiaľ čo v obciach v okrese Poltár sa vyrábali sklenené

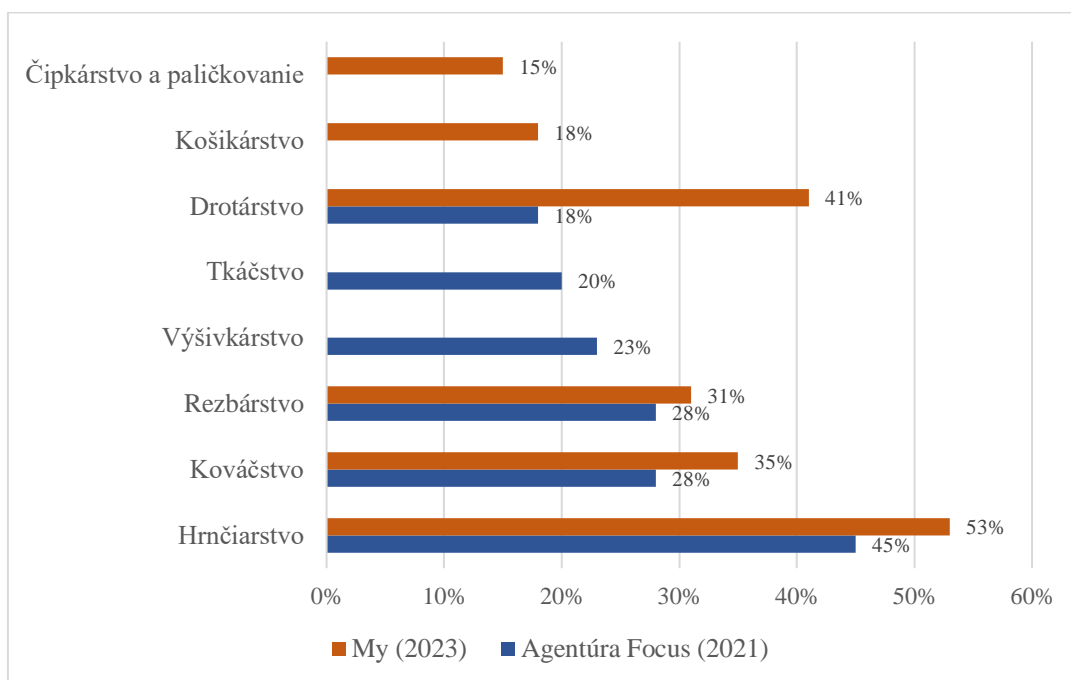
vajíčka a v niektorých obciach Novohradu sa leptali kyselinou dusičnou. Okovaním sa vajička zdobili v tekovských obciach a v oblasti západného Hontu. Voskovaním sa zdobili vajička najmä v obciach okresu Humenné, Bardejov a Svidník, menej často v Rožňave. Na východnom Slovensku sa vajička zdobili aj batikovaním trubičkou, najmä v obciach okresu Medzilaborce, Svidník, Levoča a Kojšová pri Gelnici. Batikovaním s figurálnymi motívmi a s nápismi sa vajička zdobili aj v Čertižnom a v obciach okresu Svidník, Medzilaborce a Humenné, často pomocou špendlíka. Leptanie kyselinou bolo známe v oblasti Spiša, ale dnes sa vyskytuje len ojedinele v obciach okresu Rožňava. Vyškrabávanie sa používalo na zdobenie vajec v oblasti Hnilca a západného Spiša, a táto technika sa uchovala v niektorých obciach okresu Spišská Nová Ves a Poprad. V niektorých obciach okresov Kežmarok a Humenné sa používa oblepovanie vajec slamou, jednofarebnou alebo viacfarebnou. V obciach Spiša a Šariša, kde sa obyvatelia zaoberajú drotárstvom, sa vajička zdobia odrôtovaním, napríklad v obci Stráňany. Okovanie vajec bolo známe v Krásne nad Hornádom a v niektorých gemerských a novohradských obciach, avšak nie je to veľmi rozšírená technika. V okolí Bardejova sa vyrábali aj drevené vajcia.⁴⁰

Z nášho teoretického prieskumu sme sa dozvedeli, aké tradičné remeslá sa aktuálne vyskytujú na území Slovenska. Okrem toho nás však zaujímalo aj to, ktoré tradičné remeslá sú spomedzi tých mnohých, ktoré tu máme, najznámejšie. K tomu nám poslúžil náš kvantitatívny prieskum formou anonymného dotazníka. Na komparáciu výsledkov sme sa rozhodli použiť aj prieskum agentúry Focus s názvom „Vnímanie ľudovo-umeleckej výroby a ÚĽUV-u na Slovensku“, ktorý bol na žiadosť ÚĽUV-U realizovaný pred dvomi rokmi. K tomuto prieskumu nám ochotne poskytla prístup pani Orelová z Ústredia ľudovej umeleckej výroby na základe nášho osobného rozhovoru. Výsledky sme spracovali do prehľadného grafu.

---

⁴⁰ ÚĽUV (2023), Encyklopédia – Zdobenie kraslíc

Graf 13: Porovnanie najznámejších remesiel medzi respondentami v nami realizovanom prieskume a prieskume agentúry Focus z roku 2021

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023

Na základe porovnania nášho prieskumu s prieskumom agentúry Focus (2021) môžeme konštatovať, že najznámejším remeslom na Slovensku je podľa respondentov hrnčiarstvo. V prieskume agentúry Focus ho uviedlo až 45 % respondentov a v nami realizovanom prieskume dokonca až 53 % respondentov. Ďalej sú v grafe znázornené aj iné remeslá, ako napríklad kováčstvo, rezbárstvo a drotárstvo, ktoré respondenti taktiež uvádzali najčastejšie v oboch realizovaných prieskumoch. Dve remeslá sa však v týchto prieskumoch líšili. V našom prieskume sa medzi najznámejšie remeslá zaradilo okrem už spomenutých remesiel košíkárstvo uvedené osemnástimi percentami respondentov a čipkárstvo, ktoré uviedlo 15 % nami opýtaných respondentov. V prieskume z roku 2021 to naopak bolo výšivkárstvo, ktoré uviedlo 23 % respondentov a tkáčstvo uvádzané dvadsiatimi percentami respondentov prieskumu agentúry Focus.

VO2: Aký je historický a kultúrny význam vybraného tradičného remesla?

Pre potreby tejto bakalárskej práce bolo potrebné vybrať jedno tradičné remeslo. V našom prípade sme sa rozhodli zvoliť hrnčiarstvo, nakoľko vyplynulo, že ho možno považovať za najznámejšie slovenské tradičné remeslo. Prvé dôkazy o využívaní hliny ako výtvarného výrazového materiálu na našom území siahajú až do mladšieho paleolitu,

špecializované hrnčiarstvo sa však našom území objavilo až pred Veľkomoravskou ríšou. Hrnčiarstvo bolo v tomto období najrozvinutejším odvetvím vedľa kováčstva a šperkárstva. Z tohto obdobia pochádzajú nálezy niekoľkých hrnčiarskych osád (nálezy keramiky a celých hrnčiarskych dielní v oblasti Nitry z 9. storočia). Hrnčiarstvo ako samostatné remeslo jestvovalo v poddanských osadách pravdepodobne už od raného stredoveku (9. – 12. storočie), ako na to poukazujú niektoré názvy obcí (napr. Hrnčiarovce, Lančár). Rozmach hrnčiarstva pokračoval s rozšírením používania rýchlo rotujúceho kruhu na pohon nohou v 12. – 13. storočí. Stredoveké hrnčiarstvo sa sústreďovalo v podhradských osadách, na panstvách a v mestách. Známe strediská vznikali na miestach s výskytom kvalitnej hrnčiarskej hliny a dostatkom dreva na vypaľovanie výrobkov. Prvý písomný doklad o hrnčiarstve ako remesle na Slovensku pochádza z Bratislavy z roku 1379 a o hrnčiarskej výrobe sa zmieňuje aj záznam z roku 1416 z Pozdišoviec na východnom Slovensku, kde sa do súčasnosti nachádza známe hrnčiarske stredisko. V tomto období sa začali zakladať cechy, profesionálne remeselné organizácie. Prvý hrnčiarsky cech na Slovensku bol založený v Bardejove v roku 1475 a ďalšie sa objavili v mestách najmä v priebehu 16. a 17. storočia. Cechy na dedinách sa objavili v 17. a 18. storočí. V polovici 19. storočia bolo na našom území činných 61 cechov. Popri cechovom hrnčiarstve malo veľký význam aj vplyv na udržiavanie tradícií remesla dedinské ľudové hrnčiarstvo, rozšírené ako vedľajšie zamestnanie popri poľnohospodárstve. Muži sa v zimných mesiacoch venovali výrobe, zjari zas predaju. Zatiaľ čo vo väčších mestách začali hrnčiarske dielne postupne miznúť už od polovice 19. storočia, v mestečkách a na dedinách pracovali hrnčiari ešte v prvej tretine 20. storočia.⁴¹ Na základe nášho teoretického prieskumu môžeme tiež konštatovať, že hlavné nástroje používané pri hrnčiarstve, ktorými sú hrnčiarska pec a hrnčiarsky kruh, prešli zložitým vývojom. Hrnčiarsky kruh je známy na našom území už od 4. storočia pred n. l., od doby Keltov. Postupne sa vyvinul z pomaly rotujúceho typu uvádzaného do pohybu rukami na rýchlo rotujúci hrnčiarsky kruh uvádzaný do pohybu nohami v 12. - 13. storočí. Od 16. storočia sa používal celodrevený blokový kruh, neskôr priečkový kruh a od konca 18. storočia jednoosový hrnčiarsky kruh s kovovými súčiastkami. Tento typ sa dodnes používa v zdokonalenej podobe a s elektrickým pohonom.⁴²

Okrem historického vývoja nám tiež zaujímalo, či hrnčiarstvo určitým spôsobom ovplyvňuje rozvoj súčasnej kultúry na Slovensku. Túto otázku nám zodpovedala pani

---

⁴¹ ÚĽUV (2023), Encyklopédia - Hrnčiarstvo

⁴² ÚĽUV (2023), Encyklopédia - Hrnčiarstvo

Orelová počas osobného stretnutia na Ústredí ľudovej a umeleckej výroby. Podľa jej slov sú presahy tradičného remesla do kultúry rôzne a môžu sa líšiť od druhu/typu remesla. Medzi najčastejšie presahy tradičných remesiel patria výstavy, umelecké festivaly, umelecké zberateľstvo, umenovednú literatúru, atď.

Pokiaľ hovoríme o konkrétnom remesle, v našom prípade hrnčiarstve, môžeme povedať, že toto remeslo podnietilo vznik Keramických trhov, ktoré Malokarpatské múzeum v Pezinku organizuje v už 18 rokov. Pezinok a Modra sú totiž typické oblasti Modranskej keramiky a preto sa keramické trhy stali magnetom na turistov a významnou atraktivitou v tejto oblasti. Z umeleckých festivalov pani projektová manažérka Orelová spomenula festival Európske ľudové remeslo (ELRO), ktorý patrí medzi už zabehnuté a rešpektované kultúrne podujatie organizované v meste Kežmarok už od roku 1991. Záujem o toto podujatie z roka na rok rastie a zvesti o Kežmarku sa podľa organizátorov podujatia dostávajú aj ďaleko za hranice Slovenska. Organizátori festivalu na webovej stránke festivalu píše, že rastúci záujem o festival remesiel organizovaných v Kežmarku svedčí o jeho dobrej organizácii. Podujatiu predchádza historický sprievod mestom a slávnostné otvorenie ako za dávnych čias zabezpečuje trhový richtár s mešťanostami. Úlohou šermiarov je potom dobyť hradby a bránu, ktorá v tieto dni zdobí námestie a je vstupnou bránou do areálu. Vyše sedemdesiat dobových stánkov pre remeselníkov, hrad, jeho nádvorie a architektúra meštianskych domov na hradnom a hlavnom námestí dotvárajú vzácne prostredie a neobyčajnú atmosféru.⁴³

VO3: Aký je ekonomický vplyv vybraného tradičného remesla na rozvoj destinácie?

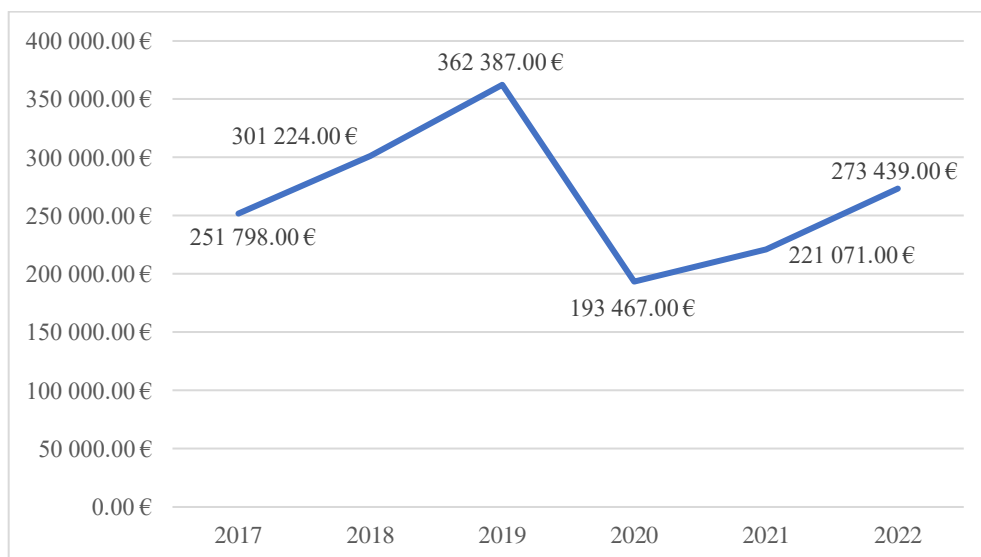
V prvom rade nás zaujímalo, v akej výške boli príjmy z predaja tradičných remeselných hrnčiarskych výrobkov. Z dostupných zdrojov nebolo možné tržby z predaja remeselných výrobkov rozdeliť na tržby z predaja konkrétneho typu výrobku. Podarilo sa nám však z výročných správ Ústredia ľudovej umeleckej výroby, ktoré majú uverejnené na svojej webovej stránke získať údaje o celkovom predaji ľudovo-umeleckých výrobkov v ÚLUV-e za posledných šesť rokov.⁴⁴ Tieto tržby z predaja tradičných umeleckých výrobkov za obdobie rokov 2017 až 2022 sme spracovali do grafu.

---

⁴³ ELRO (2023), Festival Európskeho ľudového remesla v Kežmarku

⁴⁴ <https://uluv.sk/o-nas/povinne-info/zakladne-dokumenty/vyroczne-spravy/>

Graf 14: Tržby ÚĽUV-u za tovar v období rokov 2017-2022

Zdroj: vlastné spracovanie podľa výročných správ ÚĽUV-u, 2023

Môžeme pozorovať rastúcu tendenciu v oblasti predaja týchto výrobkov. Najvyššie tržby, a to konkrétne 362 387 €, ÚĽUV dosiahol v roku 2019. Rapídny pokles prišiel v roku 2020, kedy tržby poklesli až o 168 920 €, to však spôsobil príchod pandémie COVID-19 a odvtedy začali tržby za tovar opäť rásť. Minulý rok sa tržby z predaja ľudovo-umeleckých výrobkov vyšplhali na 273 439 € a je teda predpoklad, že v tomto roku bude rastúca tendencia predchádzajúcich období pokračovať a tržby budú aj naďalej stúpať.

Okrem vývoja tržieb z predaja tradičných výrobkov sme sa tiež zaujímali, aké sú formy realizácie produktov vyrobených za pomoci tradičných remesiel. Výrobcovia tradičných výrobkov realizujú ich predaj formou kúpnej zmluvy, komisionálneho predaja a malé percento výrobkov prichádza na trh formou vlastnej výroby, a to konkrétne textilnej výroby ÚĽUV-u, ktorý disponuje vlastnými krajčirkami a čipkárkami, ktoré realizujú výrobu tradičných výrobkov na základe dizajnu podľa požiadaviek ÚĽUV-u.

Na webovej stránke Ústredia ľudovej umeleckej výroby v sekcii „Výrobcovia“ nájdeme tiež encyklopédiu remeselníkov za celé obdobie ich fungovania.⁴⁵ Uvedených tu je neuveriteľných 1768 remeselníkov, z ktorých aktívnu spoluprácu má ÚĽUV ale iba s 200 až 400 z nich. Veľké množstvo výrobcov tradičných výrobkov je už žiaľ po smrti alebo sa ľudovej výrobe už aktívne nevenujú.

⁴⁵ <https://uluv.sk/vyrobcovia/>

Zisťovali sme tiež, aký podiel turistov z celkového počtu prilákalo do destinácie tradičné remeslo. Vypomohli sme si diplomovou prácou na tému Prínosy kreatívneho turizmu z roku 2018 od Kataríny Košíkovej. Objektom skúmania bol Hotel Majolika v Modre, ktorý zakomponoval do podnikania aj kreatívne prvky. Hotel Majolika je štvorhviezdičkový hotel s kapacitou 53 základných lôžok a 19 prístelkových lôžok. Činnosť tvorenia keramiky je hlavnou pridanou hodnotou v kreatívnej ponuke. Hotel využil historicky dané možnosti a preslávenú Modranskú keramiky, ktorú prezentuje svojim hosťom. Na tento účel je vytvorené múzeum keramiky, ktoré pozostáva nielen z ukážok tvorby, ale predstavuje aj technologické postupy, ako sa táto keramika tvorila v minulosti a ako sa tvorí v súčasnosti. Ďalej ponúka hosťom, aby sa do činnosti tvorby v dielni osobne zapojili a vlastnoručne si vyrobili keramický výrobok. Kurz keramiky je najčastejšie určený pre dve osoby a skladá sa z dvoch častí. Prvou časťou je kurz točenia na hrnčiarskom kruhu, druhú časť tvorí kurz maľovania na prežahovú keramiky.⁴⁶

Celková návštevnosť Hotela Majolika v Modre za rok 2017 predstavovala 10 761,65 prenocovaní, čo v prepočte na počet osôb predstavuje 3587,22 osôb. Z hľadiska motivácie účasti na kreatívnych aktivitách sa v štúdiu zákaznícky segment rozdelil do dvoch skupín, a to na firemnú klientelu, ktorá tvorí 70 % návštevníkov a individuálnu klientelu ktorá tvorí 30% návštevníkov. Zo štúdie vyplynulo, že výroba keramiky je u oboch segmentov druhá najobľúbenejšia a najvyhľadávanejšia aktivita. 753,32 ľudí z firemnej klientely sa za rok zúčastní kurzu na výrobu keramiky, čo predstavuje 30 % z celkového počtu 2511,05 hostí z tohto segmentu klientely Hotela Majolika. Z individuálnych hostí sa počas doby jedného roka o výrobu keramiky zaujíma 40 % z celkového počtu 1076,17 individuálnych hostí, a to konkrétne 430,47 individuálnych hostí ubytovaných v Hoteli Majolika v Modre.

Hotel Majolika ponúka hosťom nie len možnosť dozvedieť sa o hrnčiarstve čo najviac, ale majú možnosť si ho na vlastnej koži samy vyskúšať, čo predstavuje určitú formu pridanej hodnoty. Hotel strategicky využil svoju polohu a rozhodol sa ponúknuť návštevníkom okrem typických voľnočasových aktivít aj niečo iné, úzko späté s históriou a kultúrou v tejto oblasti. O kurzy keramiky je v dnešnej dobe veľký záujem, čo je vidieť aj na návštevnosti tohto hotela. Z celkového počtu takmer 3600 osôb, ktoré v roku 2017 navštívili tento hotel až tretina prejavila záujem o zapojenie sa do výroby vlastného tradičného výrobku. Niektorí by mohli namietajúť, že tretina návštevníkov hotela nepredstavuje

---

⁴⁶ KOŠÍKOVÁ, Katarína (2018), Prínosy kreatívneho turizmu na Slovensko

nejaké enormné číslo, netreba však zabúdať na fakt, že priestory vyhradené pre organizáciu kurzu keramiky v tomto hoteli majú obmedzenú kapacitu. S prihliadnutím na túto skutočnosť je vidieť, že záujem o kurzy keramiky v Hoteli Majolika v Modre je pomerne vysoký. Môžeme teda konštatovať, že tradičné remeslá dokážu do destinácie prilákať turistov, pokiaľ ich správnu formou zakomponujeme do ponuky cestovného ruchu.

Pre splnenie cieľa bakalárskej práce sme si stanovili tri výskumné otázky, ktoré sme sa v tejto časti snažili naplniť. Zistili sme, aké tradičné remeslá sú v súčasnosti prítomné v našej krajine a tiež sme získali hlbšie informácie o niektorých z nich. Vďaka dotazníku, ktorí sme vytvorili sme zistili, že tradičné remeslo, ktoré je medzi Slovákami najznámejšie je hrnčiarstvo a teda sme sa tomuto tradičnému remeslu venovali aj v ďalších častiach nášho výskumu. Zistili sme, že hrnčiarstvo sa na našom území objavilo ako špecifické tradičné remeslo už v období pred Veľkomoravskou ríšou a tiež sme sa dozvedeli, že ako technika tak aj najdôležitejšie nástroje využívané pri tomto tradičnom remesle si prešli vývojom a zdokonaľovali sa až do dnešnej podoby. Okrem toho sme skúmali, aké majú v súčasnosti tradičné remeslá presahy do kultúry a zistili sme, že podnietili vznik niekoľkých kultúrnych podujatí, ako napríklad Keramické trhy v Pezinku alebo festival ELRO. V poslednej časti nášho výskume sme sa zamerali na kvantifikáciu ekonomického vplyvu vybraného tradičného remesla na rozvoj destinácie a prišli sme k záveru, že tradičné remeslá sú prostriedkom na rozvoj našej krajiny, problémom je iba ich nedostatočné zakomponovanie do ponuky cestovného ruchu a taktiež ich neuspokojivá propagácia.

5 DISKUSIA

Využívanie hliny a vody na vytváranie určitých tvarov na rôzne účely možno označiť za najstaršie remeslo známe ľudskej kultúre.⁴⁷ Tradícia výroby keramiky je založená na špecifickom systéme materiálnych zdrojov, nástrojov, výrobných techník, zručností, verbálnych a neverbálnych znalostí a špeciálnych spôsobov koordinácie.⁴⁸ Hrnčiarstvo ako tradičné remeslo je rozšírené nie len u nás, ale aj v Indii. Dokazuje to aj štúdia, ktorú uskutočnili Mithun Sikdar a Pritish Chaudhuri (2015). cieľom tejto štúdie bolo zistiť tradičné znalosti o výrobe keramiky medzi komunitou Prajapati. Tvarovanie keramiky sa vykonáva buď na kruhu, alebo kombináciou výroby na kruhu a ručnej výroby. Predtým bola medzi

---

⁴⁷ SIKDAR, Mithun – CHAUDHUR, Pritish (2015), Pottery making tradition among the Prajapati community of Gujarat, India

⁴⁸ PFAFFENBERGER, Bryan (1992), Social anthropology of technology

komunitou Prajapati rozšírená aj ručná výroba keramiky. Tvary ručne vyrobenej keramiky sú vo všeobecnosti asymetrické a nerovnomerné. Na druhej strane hrnčiarske výrobky vyrobené na kruhu majú symetrické tvary s rovnakou hrúbkou a rovným povrchom.⁴⁹ U nás na Slovensku sa, ako už vieme, na výrobu tradičných hrnčiarskych výrobkov využíva hrnčiarsky kruh už od 4. storočia pred n. l. od čias Keltov.

Okrem Indie je hrnčiarstvo rozšírené aj v Egypte. Podľa Hassan Abdou (2020) sú tradičné remeslá jedným z najkreatívnejších nástrojov na podporu cestovného ruchu a zvýšenie prílevu turistov do Egypta. Vo svojej práci skúmala úlohu centier tradičných remesiel pri udržiavaní kultúrneho dedičstva a ich vplyv na podporu cestovného ruchu v Káhire. Keramický priemysel v Egypte začal už v praveku v delte a údolí Nílu a chronológiu histórie a civilizácie Egypta možno merať vývojom keramiky a techník jej zdobenia. Každá éra Egypta sa totiž vyznačovala iným štýlom zdobenia keramiky. V súčasnosti sa hrnčiarsky priemysel sústreďuje v oblastiach starej Káhiry, Fajúm, v Novom údolí a v Qene.⁵⁰

V našej bakalárskej práci sme dospeli k záveru, že hrnčiarstvo je najznámejšie a najrozšírenejšie tradičné remeslo na Slovensku. Ako však môžeme vidieť, hrnčiarstvo je rozšírené tak ako aj u nás, tak aj na druhom konci sveta a teší sa veľkej obľube.

5.1 Odporúčania

Na základe výsledkov tejto bakalárskej práce by sme odporúčali jednoznačne zvýšiť propagáciu tradičných remesiel, aby sa o nich mali možnosť dozvedieť nie len domáci, ale aj zahraniční turisti. Je tiež nevyhnutné vhodným spôsobom zakomponovať tradičné remeslá do ponuky cestovného ruchu, pretože majú veľký potenciál na rozvoj tohto sektora a tým pádom aj na rozvoj našej krajiny. Pokiaľ chceme, aby sa tradičné remeslá na Slovensku zachovali aj pre ďalšie generácie, je potrebné o ne vzbudiť záujem u nových generácií, k čomu by mohlo prispieť zakomponovanie kurzov výroby tradičných výrobkov na školách vo forme voľnočasových aktivít. Bolo by tiež vhodné identifikovať možnosti využitia tradičných remesiel, ktoré by pomohli rozvoju cestovného ruchu na Slovensku a hľadať možnosti financovania, podpory a zachovania tradičných remesiel. Ministerstvo kultúry by

---

⁴⁹ SIKDAR, Mithun – CHAUDHUR, Pritish (2015), Pottery making tradition among the Prajapati community of Gujarat, India

⁵⁰ HASSAN ABDOU, Amira (2020), The Role of Traditional Crafts Centers in Maintaining Heritage and its Impact on Promoting Tourism

malo vytvoriť prostredie, ktoré by podporovalo uznanie a rozvoj remesiel. Malo by prevziať vedúcu úlohu pri vytváraní národnej umeleckej siete a malo by sa zasadzovať v mene remeselníkov v krajine aj mimo nej. Tradičným remeslám by sa na Slovensku mala venovať väčšia pozornosť, pretože tvoria kultúrny rozmer našej krajiny a dynamizujú cestovný ruch, robia ho originálnym a atraktívnym pre turistov. Taktiež by sme odporúčali spraviť rozsiahly výskum zahraničia o možnostiach využívania tradičných remesiel v cestovnom ruchu, ako miestni obyvatelia pristupujú k remeslám a ako ich približujú turistom a návštevníkom.

ZÁVER

V rámci tejto bakalárskej práce sme sa venovali problematike vplyvu tradičných remesiel na rozvoj destinácie. Naším cieľom bolo preskúmať, ako môžu tradičné remeslá pomôcť pri rozvoji turizmu vo vybranej destinácii. Zistili sme, že tradičné remeslá môžu byť dôležitým faktorom pri tvorbe ponuky cestovného ruchu, ako aj pri ochrane kultúrneho dedičstva a rozvoji regiónu. Avšak, stretli sme sa s problémom nedostatku údajov k tejto problematike, čo obmedzilo naše výskumné možnosti.

Dotazník vytvorený na zber dát o slovenských tradičných remeslách a ich atraktivite ako produktu cestovného ruchu získal dostatok respondentov. Respondenti preukázali veľkú ochotu tento dotazník vyplniť, vďaka čomu sme výsledky mohli spracovať do prehľadných grafov a zistenia, ktoré z neho vyplynuli sme zakomponovali do výsledkov našej práce.

Počas nášho výskumu nastali viaceré komplikácie, ako už spomínaný nedostatok relevantnej odbornej literatúry zaoberajúcej sa problematikou tradičných remesiel a nehmotného kultúrneho dedičstva celkovo a zdĺhavé dohadovanie termínu osobného stretnutia s Ústredím ľudovej umeleckej výroby, z dôvodu ich pracovnej vyťaženia. Okrem toho nám na mnohé z otázok nevedeli poskytnúť informácie.

Aj napriek týmto prekážkam naša práca naplnila stanovené ciele. V závislosti na zistených výsledkoch by sme v budúcnosti nezmenili zvolenú metódu výskumu, obrátili by sme sa však so žiadosťou o rozhovor na vhodnejšie inštitúcie. Veríme, že táto téma má veľký potenciál na rozvoj našej krajiny a preto si myslíme, že by mala byť predmetom ďalších výskumov.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1.] ALBERCA SIALER, Fabrizio Augusto. *El turismo creativo. Conceptualización y características* [elektronický zdroj]. Peru: Cultura (Revista de la Asociación de Docentes de la USMP), 2019, roč. 33, č. 8, s. 145-159. ISSN: 2224-3585. [cit. 2023-02-27].
Dostupné na: http://www.revistacultura.com.pe/revistas/RCU_33_turismo-creativo.pdf
- [2.] BUJDOSÓ Zoltán et al. Basis of heritagization and cultural tourism development. In *Procedia - Social and Behavioral Sciences* [online]. Amman: Elsevier Ltd., 2015, roč. 188, s. 307-315. [cit. 2023-03-12]. Dostupné na:
<https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S1877042815021928?token=EDAEDC0C1053A3DF054D0A64CA4936BD6793D02AE05DB7DFFE3B5F7E8F2867E9CF583FA18939BD8785446995ABF476C9&originRegion=eu-west-1&originCreation=20230317120110>
- [3.] CIVALLERO, Edgardo. Guardianes de la fragilidad. Bibliotecas públicas, patrimonio intangible y diversidad cultural. In *Pez de plata* [elektronický zdroj]. Oviedo, Asturias, 2005, online s. 2. [cit. 2023-03-07]. Dostupné na:
<https://www.aacademica.org/edgardo.civallero/56.pdf>
- [4.] DRAGICEVIC CURKOVIC, Marija. *The Role of the Traditional Crafts as Intangible Heritage on the Global Tourist Market* [elektronický zdroj]. EDP Sciences, 2021, roč. 92., online s. 2-3. [cit. 2023-03-09]. Dostupné na: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2021/03/shsconf_glob20_06005.pdf
- [5.] DUXBURY, Nancy et al. Creative Tourism Development Models towards Sustainable and Regenerative Tourism [elektronický zdroj]. *Sustainability*, 2020, roč. 13, č. 1, s. 1. [cit. 2023-03-11]. Dostupné na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/1/2#B2-sustainability-13-00002>
- [6.] ELRO, 2023. *Festival Európskeho ľudového remesla v Kežmarku* [online]. Dostupné na: <https://elro.kezmarok.sk/>
- [7.] GARCÍA JIMÉNEZ, Modesto. *Patrimonio y herencia cultural: ¿Escenarios de divergencia?* [elektronický zdroj]. Sphera Pública, 2010, s. 337-372, ISSN: 1180-9210. [cit. 2023-03-02]. Dostupné na: <https://www.redalyc.org/pdf/297/29719717013.pdf>
- [8.] GemerArt, ©2006. *Slovenské tradičné remeslá: Krátke historické charakteristiky slovenských tradičných remesiel* [online]. Dostupné na:
<http://gemerart.szm.com/remesla.htm>
- [9.] HASSAN ABDOU, Amira. The Role of Traditional Crafts Centers in Maintaining Heritage and its Impact on Promoting Tourism (Case Study: Fostat Traditional Crafts Center – Cairo, Egypt). In *International journal of eco-cultural tourism, hospitality planning and development* [online]. University, Egypt, 2020, roč. 3, č. 2, s.47 – 68. ISSN: 2735-5462. [cit. 2023-03-05]. Dostupné na:
https://ijecth.journals.ekb.eg/article_234245_5ea87a415d121dcd00a11f8915039a06.pdf

- [10.] HU, Yangzhou – BRENT RITCHIE, John Raymond. *Measuring Destination Attractiveness: A Contextual Approach* [elektronický zdroj]. SAGE Journals, 1993, roč. 32, č.2. [cit. 2023-03-19]. Dostupné na:
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/004728759303200204>
- [11.] CHUDASRI, Disaya – WALKER, Stuart – EVANS, Martyn. *An Overview of the Issues facing the Craft Industry and the Potential for Design, with a Case Study in Upper Northern Thailand* [elektronický zdroj]. Bangkok [2012], online s. 3-9. [cit. 2023-03-13]. Dostupné na:
<https://dl.designresearchsociety.org/cgi/viewcontent.cgi?article=2386&context=drs-conference-papers>
- [12.] ISMAGILOVA Gulnara, SAFIULLIN Lenar, GAFUROV Ilshat. *Using historical heritage as a factor in tourism development*. In *Procedia - Social and Behavioral Sciences* [online]. Amman: Elsevier Ltd., 2015. roč. 188, s.157-162. ISSN: 1877-0428. [cit. 2023-03-04]. Dostupné na:
<https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S1877042815021485?token=7777B3A0051D8968D0E39B788335EB3B6303C6FF6CB82B6E2939ED6D5BD5F9EEDFAC0FB3DCF8DE1EB6FC17FA68DA6171&originRegion=eu-west-1&originCreation=20230326183715>
- [13.] Katedra cestovného ruchu FSŠ UKF, 2020. *Bude cestovný ruch na Slovensku po skončení pandémie COVID-19 kreatívny?* [elektronický zdroj]. Dostupné na:
<https://www.facebook.com/KatedraCestovnehoRuchuFssUkfVNitre/posts/3620426734688921/>
- [14.] KOŠÍKOVÁ, Katarína. Prínosy kreatívneho turizmu na Slovensko: diplomová práca. Školiteľ: Iveta Fodranová. Bratislava, 2018, 74s.
- [15.] Lexikon, 2020. *Odborný workshop kreatívci umelci a cestovný ruch spojil dva svety. Užitočná platforma ukázala cestu pomoci a spolupráce* [elektronický zdroj]. Dostupné na:
<https://www.lexikon.sk/odborny-workshop-kreativni-umelci-a-cestovny-ruch-spojil-dva-svety/>
- [16.] ORELOVÁ, Andrea [2023]. [osobná komunikácia].
- [17.] OSORIO OSORIO, Julián Alejandro. *Turismo Creativo: ¿Disolviendo tensiones o buscando opciones?* [elektronický zdroj]. Online s. 4. [cit. 2023-03-14]. Dostupné na:
<https://repositorio.uniandes.edu.co/bitstream/handle/1992/4878/Turismo-creativo-disolviendo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- [18.] OVALLES CHINEA, Marien Isabel. *Nuevas formas de viajar: “El turismo creativo”* [elektronický zdroj]. Santa Cruz de Tenerife [2017], online s. 4. [cit. 2023-03-17]. Dostupné na:
<https://riull.ull.es/xmlui/bitstream/handle/915/5958/Nuevas%20formas%20de%20viajar%20%22El%20turismo%20creativo%22..pdf?sequence=1>

- [19.] Palette and Thread, 2023. *History of Crafts*. [elektronický zdroj]. Dostupné na: <https://paletteandthread.com/history-of-crafts/>
- [20.] PFAFFENBERGER, Bryan. Social anthropology of technology. In *Annual Review of Anthropology* [online]. *Annual Reviews*: 1992, roč. 21, str. 491-516. [cit. 2023-04-25]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/2155997>
- [21.] Programa do Artesanato Brasileiro. *Base conceitual do artesanato brasileiro* [elektronický zdroj]. *Brazilia* [2012], online s. 30-31. [cit. 2023-03-22]. Dostupné na: <https://www.abexa.org.br/arquivos/6dd947d5c2792c3dcb133d30038ffe5d.pdf>
- [22.] RICHARDS, Greg. Creative Tourism and Local Development In: *Wurzbarger, R., Pattakos, A. and Pratt, S. (eds) Creative Tourism: A global conversation* [online]. Santa Fe: Sunstone Press, 2009, s. 78-90. ISBN: 9780865347243 [cit. 2023-03-15]. Dostupné na: http://goodthinking.com.au/Wordpress/wp-content/uploads/2022/02/Creative_Tourism_and_Local_Development-2.pdf
- [23.] RICHARDS, Greg. *Developing and Marketing Crafts Tourism The EUROTEx Project - Chapter 1: Culture, Crafts and Tourism: a Vital Partnership* [elektronický zdroj]. Online s. 3. [cit. 2023-03-05]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Greg-Richards-2/publication/254825041_Developing_and_Marketing_Crafts_Tourism/links/555f60bc08ae9963a118b12d/Developing-and-Marketing-Crafts-Tourism.pdf
- [24.] SIKDAR, Mithun – CHAUDHUR, Prithish. Pottery making tradition among the Prajapati community of Gujarat, India. In *Eurasian Journal of Anthropology* [online]. Istanbul University: 30.11.2015, roč. 6, č.1, str. 1-14. ISSN: 2166-7411. [cit. 2023-04-25]. Dostupné na: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/808141>
- [25.] SOSA, Rocío Macarena. *Turismo creativo - Caso Ciudad de Buenos Aires* [elektronický zdroj]. Buenos Aires [2017], online s. 4. [cit. 2023-03-12]. Dostupné na: http://sedici.unlp.edu.ar/bitstream/handle/10915/134950/Documento_completo.%20Turismo%20creativo.pdf-PDFA.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- [26.] UNESCO. What is Intangible Cultural Heritage? [elektronický zdroj]. © UNESCO Intangible Cultural Heritage 1992-2022. Dostupné na: <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003>
- [27.] ÚLUV, 2023. *Encyklopédia* [elektronický zdroj]. Dostupné na: <https://uluv.sk/encyklopedia/>
- [28.] ÚLUV, 2023. *Encyklopédia - Hrnčiarstvo* [elektronický zdroj]. Dostupné na: <https://uluv.sk/encyklopedia/hrnciarstvo/>
- [29.] ÚLUV, 2023. *Encyklopédia - Medovníkárstvo* [elektronický zdroj]. Dostupné na: <https://uluv.sk/encyklopedia/medovnikarstvo/>

[30.] ÚĽUV, 2023. *Encyklopédia - Zdobenie kraslíc* [elektronický zdroj]. Dostupné na: <https://uluv.sk/encyklopedia/zdobenie-kraslic/>

[31.] ÚĽUV, 2023. *Výrobcovia* [elektronický zdroj]. Dostupné na: <https://uluv.sk/vyrobcovia/>

[32.] ÚĽUV, 2023. *Výročné správy* [elektronický zdroj]. Dostupné na: <https://uluv.sk/o-nas/povinne-info/zakladne-dokumenty/vyrocne-spravy/>

[33.] ZBUCHEA, Alexandra. *Traditional Crafts. A Literature Review Focused on Sustainable Development* [elektronický zdroj]. Culture. Society. Economy. Politics, 2022. roč. 2, č.1, s. 10-27, online s. 1-5. ISSN: 2810-2010. [cit. 2023-03-20]. Dostupné na: <https://sciendo.com/pdf/10.2478/csep-2022-0002>